

Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση του Πανελληνίου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

περίοδος Δ' | τεύχος 151 | Ιανουάριος 2021

1
8
2
1

2
0
2
1

τεύχος 151
Ιανουάριος 2021

περιεχόμενα

Γιάννης Χατζής, «Οδοιπορώντας με τις σκιές του Καραγκιόζη»	3
Βιβλιοπαρουσίαση από τον Τάσο Κούζη	5
Σωτήρης Σπαθάρης, Τα απομνημονεύματά μου ...	7
Γ. Χατζής, Καζαμίες και ημερολόγια	10
Αναμνήσεις: Θέμης Δούκας	18
Πρόσκληση σε διάλογο: Ν. Μπαρμπούτης	21
Δ. Αβούρης, Ποιήματα για τον Καραγκιόζη μας .	24
Δ. Αβούρης, Η χώρα του Καραγκιόζη	25
Ο Καραγκιόζης στην Αντίσταση, μέρος ΙΓ'	26
Του Μπαρμπούτη τα καμώματα	28

εξώφυλλο: Ζωγραφιά του Χάρη Μπιλλίνη

Ο Καραγκιόζης μας

Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση
του Πανελληνίου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

Διευθύνεται από

Συντακτική Επιτροπή

Σελιδοποίηση: Νικόλας Δημητριάδης

επικοινωνία

okaragkiozismas@gmail.com

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1925

Τζωρτζ 6, Αθήνα 10677

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Πάνος Καπετανίδης 210 4616664 - 6977357493

Δημήτρης (Τάκης) Κωστιδάκης 6942013881

www.karagkiozis.com

e-mail: somateiokaragkiozh@gmail.com

Χατζηβαβίτης, του Τάσου Κούζη

Ανέτειλε ελπιδοφόρο, πολυαγαπημένοι μας φίλοι και φίλες, το 2021, ένα έτος σταθμός της Νεότερης Ιστορίας μας, που μας γεμίζει με αισιοδοξία ότι στη διάρκεια του θα σκορπιστεί κάθε κακό πάνω απ' την Πατρίδα μας. Στο πρώτο τεύχος της καινούργιας χρονιάς σας επιφυλάσσουμε εκπλήξεις, καθώς προστέθηκαν νέες στήλες, που πιστεύουμε ότι όχι μόνο θα ανανεώσουν το ενδιαφέρον σας, αλλά θα διεγείρουν και την επιθυμία σας να συμμετάσχετε με κείμενα και έργα σας. Η στήλη ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΕ ΔΙΑΛΟΓΟ επιθυμεί να δώσει βήμα σε κάθε άποψη γύρω από τρέχοντα ή διαχρονικά θέματα. Η στήλη ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ προσφέρει την ευκαιρία να αναμοχλευθούν οι μνήμες των παλαιότερων γύρω από τους πρωταγωνιστές και τα γεγονότα της ιστορίας του Καραγκιόζη μας. Τέλος, η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 1821, φιλοδοξεί να φιλοξενήσει καλλιτεχνήματα της τέχνης μας εμπνευσμένα απ' τον αθάνατο αγώνα του λαού μας για ανεξαρτησία.

Με την προσδοκία ότι θα απολαύσετε την ύλη μας σας ευχόμαστε ολόψυχα να έχετε ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ με υγεία πρόοδο και ευτυχία.

Η Συντακτική Επιτροπή

Γιάννης Χατζής «Οδοιπορώντας με τις σκιές του Καραγκιόζη»

Με μεγάλη χαρά οι εκδόσεις «Εκτός των Τειχών» παρουσιάζουν το βιβλίο του Γιάννη Χατζή «Οδοιπορώντας με τις σκιές του Καραγκιόζη», μια σειρά μελετών και δοκιμίων για τον... ξυπόλητο ήρωα και το λαϊκό Θέατρο Σκιών. Ερευνητής και μελετητής του Θεάτρου Σκιών, αλλά και γνωστός –και ακόμη ενεργός– καραγκιοζοπαίχτης, ο Γιάννης Χατζής συγκεντρώνει, περιγράφει και αναλύει τα πολλαπλά στοιχεία που χαρακτήρισαν το ντόπιο Θέατρο Σκιών και τους χαρακτήρες του στο πέρασμα των χρόνων. Σκιαγραφεί τις... σκιές και την εξέλιξή τους, από ιστορική, κοινωνιολογική και καλλιτεχνική σκοπιά, όχι ως απομεινάρι του παρελθόντος, αλλά ως μια υπόθεση με παρόν και μέλλον. Μέσα από την οξυδερκή ματιά του, την ευρυμάθειά του, τη μεγάλη και πολύτιμη εμπειρία του που αποκτήθηκε και μέσα από το συναπάντημά του με άλλους κορυφαίους του είδους, ο Γιάννης Χατζής μας δίνει την ευκαιρία να γνωρίσουμε πτυχές του καραγκιόζη που δεν γνωρίζαμε, να ξαναθυμηθούμε στιγμές που βιώσαμε ως θεατές και να τις συγκεράσουμε με αυτά που έχει να μας πει η «άλλη πλευρά του μπερντέ», αυτή που έδινε κίνηση και φωνή στους αγαπημένους χαρακτήρες, αυτή που έστηνε τις παραστάσεις, προσπαθώντας να αφουγκραστεί όχι μόνο το κοινό της εκάστοτε παράστασης, αλλά ολόκληρη την εποχή και τις αντιθέσεις της, το λαό με τα προβλήματά του αλλά και τη δυναμική του.

Όπως αναφέρει και ο συγγραφέας στον πρόλογό του: «Είναι και η αγωνία, το μεράκι και συνάμα και η κατάθεση ψυχής μιας θητείας που δεν έπαψε ποτέ να νοσταλγεί τις νυχτιές του Καραγκιόζη τις ζωγραφισμένες από του καλοκαιριού τη φεγγαράδα και των νυχτολούλουδων την ανάσα. Ενός καραγκιοζοπαίκτη που το μόνο που ζήλεψε, τόσα χρόνια τώρα, ήταν η θέση του θεατή της «μάντρας», η προσμονή για το τρίτο κουδούνι. Με τα κείμενα αυτά, τις σούστες, το κοπίδι, το χρωστήρα, προσπαθώ να συνταιριάξω την πραγματεία της ψυχής μου με μια «τρελοπαρέα» σκιών, με έναν μπαλωμένο και ξυπόλυτο φίλο, τόσο παλιό και τόσο επίκαιρο όσο τα μπαλώ-

Γιάννης Χατζής:
*Οδοιπορώντας με τις
σκιές του Καραγκιόζη»*

ISBN:
978-618-83521-4-8

Σελίδες 368

Κεντρική διάθεση:
Βιβλιοπωλείο
«Εκτός των Τειχών»
Γραβιάς 10-12, 106 78
Αθήνα
Τηλ.: 210 3303348
ett.books@yahoo.com

ματα της κοινωνίας μας. Έναν φίλο από τα παλιά που –κοίτα να δεις!– όσο κι αν προσπαθούν να τον γονατίσουν, μέσα κι έξω από τον «μπερντέ», αυτός πάντοτε σηκώνεται και με αισιόδοξη ματιά βαδίζει να πιάσει τον ήλιο. Ο Καραγκιόζης, πρόσωπο συμβολικό, έχει βιώσει τα πάθια τού χτες και ζει την αγωνία τού σήμερα, απηχώντας με όλες του τις υπερβολές και τα λάθη του ακόμα τη λαϊκή διάθεση, όπως αυτή διαμορφώνεται στους διάφορους χώρους των ανθρωπομαζώξεων της δημόσιας κοινωνικής ζωής. Ο λόγος του πολλές φορές συκοφαντήθηκε. Τα δοκίμια αυτά προσπαθούν να τον αποδώσουν εκεί όπου πάντοτε ανήκε, στο λαό. Σήμερα ο Καραγκιόζης «τεντώνει πανί» στο νέο εξελισσόμενο πρόσωπο της χώρας και αυτό πρέπει να εκφράσει σαν ένα ζωντανό, λαϊκό θέατρο μάχιμης επικαιρότητας».

Λίγα λόγια για τον συγγραφέα:

Ο Γιάννης Χατζής γεννήθηκε το 1945 στη Θεσσαλονίκη, όπου σπούδασε, ζει και εργάζεται. Ερευνητής και μελετητής του Θεάτρου Σκιών, δίνει εδώ και περίπου τέσσερις δεκαετίες παραστάσεις σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Διοργάνωσε και συμμετείχε σε εκθέσεις εικαστικών του Καραγκιόζη σε Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Ξάνθη, Δράμα, Νάουσα, Βέροια, Κατερίνη, Ναύπλιο, Λαμία, Αθήνα και στο εξωτερικό. Πλούτισε το ρεπερτόριο του Θεάτρου Σκιών με πολλά έργα, ενώ η δουλειά του σε φιγούρες, αφίσες και σκηνικά βρίσκεται σε διάφορα μουσεία. Παράλληλα, ανέπτυξε συγγραφικές και ερευνητικές δραστηριότητες στα λαϊκά αναγνώσματα και σε διάφορους τομείς της λαογραφίας.

Κατά διαστήματα, έχει συνεργαστεί σε τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές παραγωγές (ΕΡΤ2, ΝΕΤ, ΕΤ3, FM 102, FM 103, FM 95,8, TV 100, TV Μακεδονία κ.λπ.). Έδωσε πολλές διαλέξεις, συμμετείχε σε ημερίδες, ενώ δίδαξε σε διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια, σε συνεργασία με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, οργανισμούς, συλλόγους και ιδρύματα παιδιών με αναπηρίες. Καθοδηγεί εργαστήρια για το στήσιμο παραστάσεων από παιδιά, σε προγράμματα γνωριμίας με το Θέατρο Σκιών σε παιδικές Βιβλιοθήκες και πολιτιστικά κέντρα δήμων, όπως και σε διάφορα γυμνάσια, λύκεια και δημοτικά σχολεία. Έχει εκδώσει και δημοσιεύσει θεατρικά έργα, ρεπορτάζ, χρονογραφήματα, γελοιογραφίες, μελέτες και αναλύσεις για το ντόπιο Θέατρο Σκιών.

Για το έργο και την προσφορά του τιμήθηκε με το «Αργυρό Μετάλλιο» του Α΄ Διαμερίσματος (Ιστορικό και Οικονομικό Κέντρο) του Δήμου Θεσσαλονίκης, από το Σύνδεσμο Εκδοτών Βόρειας Ελλάδας, τη Μουσική Εταιρεία Βορείου Ελλάδος, το Γ΄ Δημοτικό Διαμέρισμα, το Μουσείο Καραγκιόζη και το Φεστιβάλ της Προύσας και με πολλές άλλες διακρίσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Είναι μέλος του Συλλόγου Καλλιτεχνών Εικαστικών Βόρειας Ελλάδας και του Συλλόγου Καλλιτεχνών Εικαστικών Τεχνών Κεντρικής Ελλάδας.

Οι παραστάσεις του είναι ένα θέατρο μάχιμης επικαιρότητας, ώριμος καρπός της πολύχρονης και πολύτροπης θητείας του στον κόσμο του Θεάτρου Σκιών. Με ιδιαίτερη ευαισθησία επιχειρεί με τον Καραγκιόζη του να συνδυάσει τον τοπικό πολιτιστικό θησαυρό με επίκαιρο και σύγχρονο λόγο. Από την παράδοση και την ταυτότητα του χτες, στη φωνή, τα οράματα και τις ανησυχίες τού σήμερα, με πληθώρα λαογραφικών, εθνογραφικών και ηθογραφικών στοιχείων.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Γιάννης Χατζής, *Οδοιπορώντας με τις Σκιές του Καραγκιόζη*

του **Αναστάσιου Κούζη (Κούζαρου)**,
καλλιτέχνη του Θεάτρου Σκιών, φιλόλογου

Μια ευχάριστη έκπληξη μας επεφύλαξε ο εκλεκτός συνάδελφος, φίλτατός μας, Γιάννης Χατζής με την εκπονή του δίσεκτου 2020, την έκδοση ενός πραγματικά πολύτιμου έργου για τον κόσμο του Θεάτρου Σκιών. «Οδοιπορώντας με τις Σκιές του Καραγκιόζη», ο τίτλος του. Δισήμαντος θα έλεγα, αφού μ' αυτόν, πέρα από την αυτονόητη δήλωση της προσωπικής πολύχρονης καλλιτεχνικής του περιδιάβασης στον Κόσμο με συντροφιά τον αχώριστο φίλο του τον Καραγκιόζη, αισθάνομαι πως ο Γιάννης Χατζής εκφράζει πρωτίστως την επιθυμία του να μας πιάσει φιλικά απ' το χέρι, για να μας οδηγήσει στις Λεωφόρους, τις οδούς, τα στενά ακόμη και τις ατραπούς της Τέχνης μας, όπως ο ίδιος τη βίωσε, τη μελέτησε και τη γνώρισε.

Οι 303 πυκνογραμμένες σελίδες, από τις συνολικά 367, του έργου του, κάθε άλλο παρά αποτελούν μια σχοινοτενή, μονότονη κουραστική αφήγηση. Αντιθέτως, η αρθρωτή δόμησή του, καθώς αποτελείται από μελέτες και δοκίμια που συντέθηκαν σε βάθος χρόνου, επιτρέπει στον αναγνώστη μετά από κάθε περιπλάνησή του νοερά να κάνει μία «στάση», για να αναστοχαστεί τα όσα διάβασε, να τα αξιολογήσει και να τα κρίνει, να τα αφομοιώσει και στη συνέχεια με ανανεωμένο το ενδιαφέρον του να προχωρήσει. Οι ευρηματικοί περιγραφικοί τίτλοι κάθε ενότητας μας προσφέρουν μια «γλυκιά πρόγευση» για το περιεχόμενό της, αλλά εντείνουν και την περιέργειά μας για το ποιές νέες εκπλήξεις μας επιφυλάσσει σε κάθε μας βήμα ο ερευνητής-συγγραφέας! Η αρθρωτή δόμηση του έργου επ' ουδενί δεν σημαίνει και άτακτη παράθεση σκόρπιων, ασύνδετων στοιχείων. Ίσα-ίσα που ο Γιάννης Χατζής κατορθώνει με τη γνωστή επιμέλεια που τον διακρίνει στη συλλογή, ταξινόμηση, παράθεση κι αξιοποίηση των ευρημάτων της πολυετούς και πολύμορφης έρευνάς του, να διατάζει κατά τέτοιο τρόπο το υλικό του, ώστε να διαβαίνει απρόσκοπτα ο αναγνώστης όχι μόνο απ' την μια

τιτλοφορούμενη ενότητα στην άλλη, έχοντας την αίσθηση μιάς ευχάριστης κυματοειδούς πορείας, αλλά και εντός της κάθε ενότητας, από το ένα επιμέρους θέμα στο άλλο με τη βοήθεια καταλλήλων «εσωτερικών», ως μού επιτραπεί ο όρος, «υποτίτλων».

Η πορεία μας, όμως, μέσα στο «χωροχρονικό συνεχές» του Θεάτρου Σκιών, όπως το πλάθει στις σελίδες του ο συγγραφέας, διευκολύνεται και από τη χρήση μιάς απλής, ανεπιτήδευτης, ρέουσας γλώσσας, που χαρίζει στο αναγνώστη την εντύπωση της οικειότητας και άμεσης επαφής με το δημιουργό, ο οποίος δεν γράφει ως βαθυστόχαστος πολύξερος Λόγιος, αλλά-γνωρίζοντας πως δεν μονοπωλεί την Αλήθεια- ως απλός λαϊκός «γνωστικός» Άνθρωπος γράφει «από καρδιάς»!

Η αφηγηματική και περιγραφική δύναμη της γλώσσας μάς προσηλώνει στη μελέτη του έργου, καθώς επιτρέπει να ξεδιπλώνεται μπροστά στα μάτια μας ακατάπαυστα ένας θησαυρός πληροφοριών που ικανοποιεί και τον πιο απαιτητικό δέκτη: ηχεί στ' αυτιά μας το χιούμορ του Μπερντέ, χαίρονται τα μάτια μας τον πλούσιο σκηνικό διάκοσμο, «βουλιάζουμε», απ' τη μια, στα πάθη των ανίερων παραστάσεών του, «απογειωνόμαστε», απ' την άλλη, με τους έρωτες του Καραγκιόζη, νοιώθουμε δέος στις μεταφυσικές προεκτάσεις του και ευλάβεια στη θρησκευτικότητά του, απ' το Βυζάντιο, κάνοντας άλμα, βρισκόμαστε με τους Ληστές στα ψηλά βουνά κι απ' τους Μασκοφόρους Εκδικητές της φαντασίας στα αιματοβαμμένα μετερίζια του Μακεδονικού Αγώνα

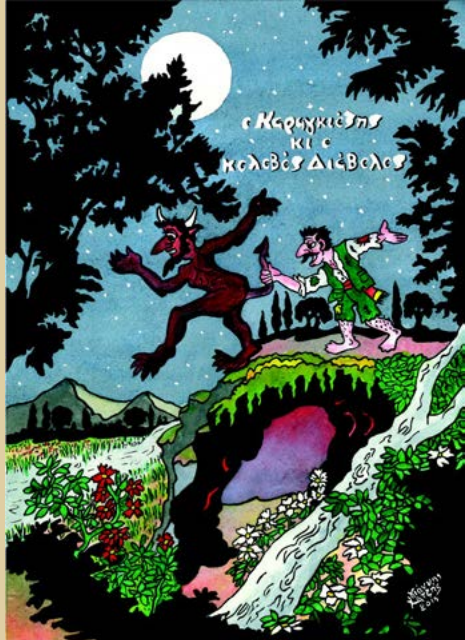
Το σπουδαίο αυτό συγγραφικό, για τον Καραγκιόζη μας, πόνημα ολοκληρώνεται με πλούσιο φωτογραφικό αρχείο, μαρτυρία της δράσης του Γιάννη Χατζή απ' τα νεανικά του χρόνια δίπλα σε σπουδαίους Καραγκιοζοπαίκτες, που τον γνώρισαν, τον εκτίμησαν και τον αγάπησαν τόσο, ώστε να του εμπιστευθούν πολύτιμα βιώματα, γνώσεις και μαρτυρίες, τη μαγιά, δηλαδή, του Νεοελληνικού Θεάτρου Σκιών, για να τις ιστορήσει με το μοναδικό τρόπο που ο ίδιος γνωρίζει.

Πολύχρωμο μωσαϊκό συνθέτουν οι ρεκλάμες, οι αφίσες και οι φιγούρες του, που τις μαστορεύει με το δικό του απολύτως ιδιαίτερο τρόπο, έχοντας εισάγει στο εικαστικό πεδίο της Τέχνης μας μια εντελώς ξεχωριστή τεχνοτροπία. Πολλά ντοκουμέντα, δημοσιεύματα και βραβεία συμπληρώνουν την όλη εικόνα.

Ανεπιφύλακτα, κάθε Πανεπιστημιακός δάσκαλος αλλά και φοιτητής, ερευνητής του Θεάτρου Σκιών αλλά και συγγραφέας, κάθε Καραγκιοζοπαίκτης ή και απλός φίλος του Καραγκιόζη, κάθε ειδικός ή μη είναι καλό να αποκτήσει το σημαντικότερο από κάθε

άποψη έργο, όχι ως ένα επιπλέον κόσμημα της βιβλιοθήκης του, αλλά ως έναν έγκυρο οδηγό, που θα τον κατευθύνει με ασφάλεια και γνώση, κάθε φορά που θα αισθάνεται την ανάγκη να οδοιπορήσει και ο ίδιος παρέα με τις Σκιές του Καραγκιόζη.

Υ.Γ.: Θεωρούμε χρέος μας να ευχαριστήσουμε θερμότατα το σπουδαίο Καραγκιοζοπαίκτη, λαϊκό ζωγράφο, ερευνητή, συγγραφέα και προπάντων φίλο μας και Καλό Άνθρωπο Γιάννη Χατζή και για το παρόν του έργο, αλλά κυριότατα για την πολύχρονη και παντοειδή προσφορά του στο Νεοελληνικό Θέατρο Σκιών, στον πολυαγαπημένο Καραγκιόζη μας!

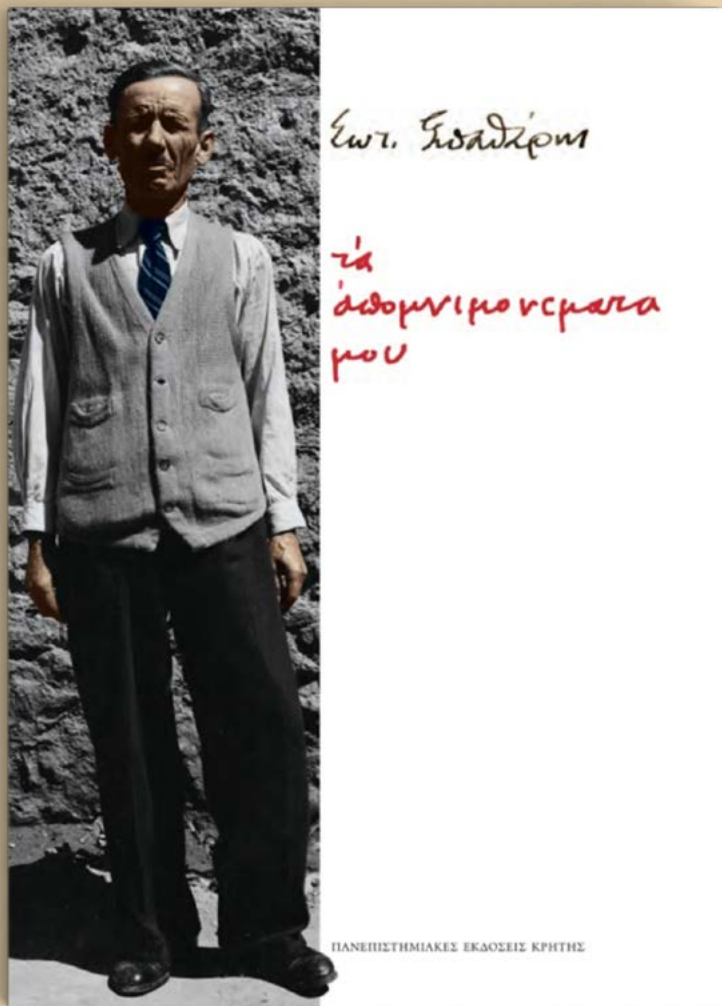

ΣΠΑΘΑΡΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ Ε.
**Τα απομνημονεύ-
ματά μου**

Ανέκδοτα αυτοβιογραφικά
κείμενα του λαϊκού καλλιτέχνη
Με εισαγωγή, επιμέλεια και
επεξηγηματικά σχόλια του
Γιάννη Κόκκωνα

ISBN: 978-960-524-596-2

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
2020

Ο καραγκιοζοπαίχτης και οικοδόμος Σωτήρης Ευγενίου Σπαθάρης (1887–1974) είναι ο πρώτος Έλληνας λαϊκός καλλιτέχνης που έγραψε εκτενή κείμενα για τη ζωή του και για την τέχνη του. Ξεχωριστά, απολαυστικά και από πολλές απόψεις χρήσιμα τα κείμενα αυτά, πολύ ενδιαφέρουσα η ιστορία της συγγραφής τους, μεγάλη η περιπέτεια των χειρογράφων που τα διασώζουν.

Τα «απομνημονέματά» του τα έγραψε ο Σπαθάρης τρεις φορές: μία το 1944, μία από το 1950 ως το 1955, και μια τρίτη από το 1958 ως το 1959. Η τελευταία εκδοχή, γραμμένη επειδή τα προηγούμενα χειρόγραφα είχαν χαθεί, εκδόθηκε στις αρχές του 1960, «λογοκριμένη» όμως και με γλωσσικές επεμβάσεις αρκετές. Τώρα τα χαμένα χειρόγραφα βρέθηκαν και στον παρόντα τόμο εκδίδονται για πρώτη φορά οι δύο παλαιότερες και πολύ αξιολογότερες μορφές του σπουδαίου αυτού έργου. Είναι ένας «άλλος» Σπαθάρης: η γλώσσα διαφέρει, μεγαλύτερο διάστημα καλύπτεται (π. 1894–1953), άγνωστα από αλλού επεισόδια εμφανίζονται, άλλα, γνωστά, περιγράφονται ζωηρότερα και εκτενέστερα. Ειλικρινής και έντιμος αφηγητής μοιάζει αυτός ο χαρισματικός και φιλότιμος αλλά και δύσκολος και σκληρός άνθρωπος, καθώς μας μιλά για τις αδυναμίες και τις αποτυχίες του με την ίδια ενάργεια και γλαφυρότητα που παρουσιάζει τα προτερήματα και τις επιτυχίες του.

Πέρα από την αξία που έχουν ως σπουδαία πηγή για την ιστορία του ελληνικού θεάτρου σκιών,

αλλά και για τον τρόπο που βίωνε τη «μεγάλη ιστορία» ένας εκπρόσωπος των φτωχών λαϊκών στρωμάτων της πρωτεύουσας, τα απομνημονεύματα του Σπαθάρη, που εκδίδονται εδώ χωρίς περικοπές και γλωσσικές επεμβάσεις, αποτελούν σημαντικότερο μνημείο λόγου. Πόσοι φορείς της προφορικής παράδοσης, που δεν διάβαζαν και με δυσκολία έγραφαν, θέλησαν και κατόρθωσαν να συντάξουν τόσο μεγάλα αυτοβιογραφικά κείμενα στη χώρα μας αλλά και αλλού;

Στην εισαγωγή του επιμελητή της έκδοσης Γιάννη Κόκκωνα, πέρα από τα εντελώς απαραίτητα βιογραφικά στοιχεία του Σπαθάρη, θα βρει ο αναγνώστης την ιστορία της συγγραφής των κειμένων, των προσπαθειών για την έκδοσή τους και της τύχης των χειρογράφων.

Κάμποσα συμπληρωματικά κείμενα και παραλλαγές ορισμένων αφηγήσεων που σώθηκαν, μαζί με άλλα κείμενα του συγγραφέα μας, δημοσιευμένα σε περιοδικά και εφημερίδες από το 1945 έως το 1965, έχουν μπει σε τέσσερα παραρτήματα. Επεξηγηματικές σημειώσεις, γλωσσάρι και ευρετήριο συμπληρώνουν τον τόμο, ενώ η προερχόμενη από διάφορες πηγές διάσπαρτη εικονογράφηση υποστηρίζει, τρόπον τινά, οπτικά την αφήγηση.

Σωτήρης Σπαθάρης, *Τα απομνημονεύματά μου* περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ποιος ήταν ο Σωτήρης Σπαθάρης και πώς έγινε (και) συγγραφέας (1887-1944)
2. Ο δημόσιος έπαινος του Σικελιανού, η «ορθογραφία» του πρώτου επιμελητή των απομνημονευμάτων και η διακοπή της συνεργασίας του με τον Σπαθάρη (1945-1948)
3. Από τις εκ των υστέρων επεμβάσεις στις εκ των προτέρων υποδείξεις: Ο Σπαθάρης ξαναγράφει τα απομνημονεύματά του με την καθοδήγηση ενός νεαρού, αριστερού ποιητή (1950-1955)
4. Ο εκδότης και ο αρχικός σχεδιασμός της έκδοσης (1951-1953)
5. Η επεξεργασία του υλικού και η προετοιμασία της έκδοσης (1952-1955)
6. Η ρήξη του Σπαθάρη με τον δεύτερο επιμελητή και η «απώλεια» των χειρογράφων (1956-1957)
7. Η τρίτη γραφή των απομνημονευμάτων και η έκδοσή της το 1960
8. Η τύχη των χειρογράφων του Σπαθάρη και η σημερινή τους κατάσταση
9. Η παρούσα έκδοση. Δεδομένα και επιλογές
10. Συγκρίνοντας το περιεχόμενο των τριών γραφών
11. Να πιστέψουμε αυτά που θα διαβάσουμε;
- \

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΣΩΤΗΡΗ ΣΠΑΘΑΡΗ

1η ΓΡΑΦΗ (1944)

Παλαιά αναμνήσεις (c. 1895-1905)
Σας αφηγούμαι τι είδα και τι διήλθα εις του Θεόφιλου (1902-1903)
«Αρχίνησα να φημίζομαι» (c. 1903-1913)
«Μακεδονικόν μέτωπον» (1918-1919)
Όταν έπαιζα στου Πολυγένη, στο Αμαρούσιον (1919-1923)
Όταν έπαιζα εις του Σγουρού, εις την Κηφισιά (1924)
Σας αφηγούμαι όταν έπαιζα εις την Δράμα (1925)
«Έγινα πλέον καλλιτέχνης» (1925-1926)
«Καλλιτέχνης και ξυπόλητος» (1931-1938)
«Τουρνέ» (1928-1938)
«Η αποθέωσις» (1936-1937)
«Εγώ είμαι χροσούζης» (1939)
«Εις την Λάρισα» (1939)
«Στους τραυματίας» (1940-1941)
«Έσσεν του έξτρα πρίμα» (1941-1942)
«Κλείνω και το βιβλίο μου» (1943-1944)

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΣΩΤΗΡΗ ΣΠΑΘΑΡΗ

2η ΓΡΑΦΗ (1950-1955)

Γράφω ποιος με έσπρωξε να γράψω τα απομνημονεύματά μου
«Αρχίνησα να παίζω» (c. 1895-1905)
«Δυο ψυχές αθώες»
«Η αρρώστια του ύπνου» (1893-1894)

«Έστησα μια σκηνή μικρή» (c. 1900-1919)
 «Τότες που 'μουνα βοηθός του Θεοδωρέλου» (c. 1900)
 «Η γκαμήλα» (1901-1902)
 «Μου σκίσανε το πανί» (c. 1902)
 «Ο Θεόφιλος της Βάθης» (1902-1903)
 «Είχα κι αυτές τις αρρώστιες...»
 «Εγώ και ο Μαθιός» (c. 1904-1906)
 «Για μένα παντού απελπισιά» (c. 1906)
 Παρέα με τους αλήτες (c. 1902-1905)
 Πότε έμαθα πως δεν ήμουνα παιδί τους, της οικογένειας Σπαθάρη
 «Στην Αίγινα» (c. 1906)
 «Εγώ και ο Γιώργαρος» (c. 1907)
 «Όταν παντρεύτηκα» (1912-1913)
 Όταν ήμουνα στρατιώτης (1915-1917)
 «Για το Μακεδονικό μέτωπο» (1918-1919)
 «Στου Πολυγένη» (1920)
 «Πάντα με το κεφάλι ψηλά» (1921)
 «Το πούλημα του σπιτιού» (1921-1923)
 «Ο Ριζόπουλος» (1920-1923)
 «Πουλείται βίλα εξοχική» (1922-1923)
 «Κάτοικος Κηφισιάς» (1924)
 Πώς ο караγκιόζης μου έκανε ταξίδι για την Μακεδονία (1925)
 Στη Δράμα (1925)
 «Πάμε για την Αθήνα» (1925)
 «Το σωματείο μας» (1925)
 «Ε, φτάνει Θεόφιλε» (1925-1926)
 Παράσταση του Φώτη Γιαγκούλα (1925-1926)
 «Το τι έπαθα στη Δράμα» (1926)
 [Ανακεφαλαίωση, 1923-1926]
 «Ο καφετζής της Δεξαμενής» (1926)
 «Χάλασα τη δουλειά» (1927-1928)
 Πάμε για δουλειά του караγκιόζη αλλά κουτουρού παζάρι (1928)
 «Στα κουτουρού για τη Λαμία» (1929)
 «Πρωτάκουστη εξυπνάδα» (1930)
 Στην Κερατιά (1930)
 Η παράσταση του Αθανασόπουλου (1931)
 Η γνωριμία μου με τον ζωγράφο Τσαρούχη (1931)
 Τα βαμμένα νύχια που ξεσκίζουνε την τέχνη του ελληνικού караγκιόζη (1932)
 Η γνωριμία μου με την Έλλη Παπαδημητρίου (1932-1949)
 «Ο γιος μου Ευγένιος» (1932)
 «Εγώ και ο Μελίδης» (1933)
 «Αποθέωση» (1936-1937)
 «Εις την Σύρα» (1937)
 «Η αποτυχία που έκανα στον πρωτότυπο кара-

γκιόζη» (1937)
 «Βάσανα» (1938)
 Η γνωριμία μου με τον μπαρμπα-Τάσο Τσίλια, βοηθό του Μπράχαλη (1938)
 «Στο Μπαρουτάδικο» (1939)
 «Με τους ήρωας της Αλβανίας» (1940-1941)
 Τον καιρό της γερμανικής κατοχής
 «Περιστατικά» (1917-1943)
 «Μπήκανε αντάρτες» (1944)
 Τι θα πει καλός κόσμος (1944)
 Η γνωριμία μου με τον Άγγελο Σικελιανό (1945)
 «Το αναμμένο κάρβουνο του καλλιτέχνη» (1946)
 Για το Σικελιανό (1946)
 «Εάν είχες ένα κτήμα...» (1946-1947)
 Αγγλικό Ινστιτούτο (1947)
 Ο Караγκιόζης μου, που μου 'δωσε μια μέρα πολλά λεφτά (1951)
 Ο Σικελιανός (1951)
 «Το ταξιδάκι που 'κανα το 1953»
 «Ο γάμος του γιου μου» (1953)
 «Βρε κάτσε, γέρο, καλά...» (1953)
 «Στην Κύπρο» (1953)
 «Τι το νέο έφιαξα»
 Το τέλος για τη ζωή μου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Συμπληρώματα και παραλλαγές της πρώτης γραφής
2. Συμπληρώματα και παραλλαγές της δεύτερης γραφής
3. Κείμενα του Σπαθάρη δημοσιευμένα στον Τύπο
4. Δύο κείμενα του Σπαθάρη για τον Παναγή Κουταλιανό

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Καζαμίες και ημερολόγια

του Γιάννη Χατζή
καλλιτέχνη του Θεάτρου Σκιών

«Πάει ο παλιός ο χρόνος»

Αρωμα από μανταρίνι, «πάρτα όλα» κι ο Καζαμίας έρχονται στο νου μου, τις χρονιάρες ημέρες της Πρωτοχρονιάς. Εικόνες καντραρισμένες από καιρούς αλλοτινούς, εκεί ψηλά στο Κουλέ Καφέ, στην πάνω πόλη της Σαλονίκης της δεκαετίας του 1950. Το «πάρτα όλα» να στριφογυρίζει δίπλα στις δεκάρες (ποιος τις θυμάται πια), οι φλούδες μανταρίνι να ξεροπήνονται στο καπάκι της ξυλόσομπας κι ο παππούς να φέρνει τον καινούργιο Καζαμιά.

Καζαμίας! Ήταν το πρώτο εντυπωσιακό βιβλιάρaki που βλέπαμε στο σπίτι, εργαλείο πραγματικό κι απαραίτητο για όλη την οικογένεια. Με γλαφυρή εικονογράφηση στο εξώφυλλο, εκείνον τον περισπούδαστο γέρο με τη μακριά γενειάδα και το μυτερό σαν κώνο καπέλο του, να μελετά βαθυστόχαστα μ' ένα κανοκιάλι τ' αστέρια, φάνταζε σαν πόρτα για κάποιους κόσμους, όπου ο ήλιος, η σελήνη και τ' αστέρια μπλέκονται με της μοίρες και τον Άι Βασίλη. Σ' αυτόν τον κόσμο μας καλούσε να σεργιανίσουμε σαν ταξιδιωτικός οδηγός ονείρων. Ο Καζαμίας θα εξαντλούσε τη ζωή του μεταξύ μπουφέ και κομοδίνου, για να δώσει τη θέση του, κουρέλι πια από την πολλή χρήση, παραμονή Πρωτοχρονιάς στον καινούργιο Καζαμιά, που ξεκινούσε «τσίλικος» τη δικιά του καριέρα, εκεί στους προσφυγομαχαλάδες με τα καλντερίμια και τα λασπονέρια, εκφράζοντας πιο πιστά, δήθεν, το πνεύμα της Πρωτοχρονιάς.

Τα ημερολόγια πάλι, δίνουν το δικό τους ποικιλότροπο παρών από τα βάθη των αιώνων, για να γνωρίσουν πλατιά διάδοση στην Ελλάδα, με την εκλαϊκευση τους στον Μεσοπόλεμο, αφού για χρόνια φλέρταραν μ' ένα αστικό κύρια κοινό με το καλλιτεχνικό και φιλολογικό τους περιεχόμενο. Τούτες της ημέρες, μέσα στους σωρούς παιχνιδιών, στολιδιών και τραπουλόχαρτων, που γιομίζουν της προθήκες των καταστημάτων, των βιβλιοπωλείων, των πάγκων και των συνοικιακών ψυλκατζίδικων, περίοπτη θέση κατέχουν σίγουρα τα ημερολόγια και οι Καζαμίες.

«Πάει ο παλιός ο χρόνος», έρχεται ο καινούργιος με «τραγούδια με χαρά» και μ' ένα καινούργιο..... ημερολόγιο ή Καζαμιά, θα λέγαμε. Δικαίωμα στο όνειρο με λίγες δραχμές τότε, με ευρώ τώρα. Σίγουρα η ελπίδα πεθαίνει τελευταία.

Από τα ανάγλυφα ημερολόγια, στις λιποθυμίες μιας βασιλομήτορος

Από τη στιγμή που άρχισε να δημιουργείται κάποιος πολιτισμός, η ανάγκη μέτρησης και οργάνωσης του χρόνου, γίνονταν ολοένα πιο απαραίτητη και επιτακτικότερη. Η θαυμαστή ιστορία των ημερολογίων, με τις τόσες παραξενιές της άρχιζε. Σ' αυτή θα δώσουν το δικό τους παρών αρχαίοι λαοί, επιστήμονες, ιερωμένοι, αυτοκράτορες, επαναστάτες, καλλιτέχνες, τεχνίτες κι άλλοι πολλοί, ώστε χίλιοι καλοί να χωρούν και ένας κακός να περισσεύει.

Είναι γνωστό ότι στην αρχαία Ελλάδα, ένας διάσημος γεωμέτρης, ο Μέτων, προσπάθησε να βάλει σε μια τάξη το ημερολογιακό χάος, εκπονώντας κάποιες ρυθμίσεις, που τόσο πολύ ενθουσίασαν της σύγχρονούς του, ώστε ο λεγόμενος «κύκλος του Μέωνα» σκαλίστηκε με χρυσά γράμματα σε πινακίδες, που τοποθετήθηκαν σ' όλα τα δημόσια κτήρια. Οι αρχαίοι Έλληνες τα έλεγαν ημερολόγια ή παραπήγματα. Στην πρόσοψη του ναού του αγίου Ελευθερίου (παλιά Παναγία Γοργοεπήκοος) στη Θεσσαλονίκη, βρίσκεται εντοιχισμένο, ένα αθηναϊκό μαρμάρινο ανάγλυφο, που θεωρείται σαν το πρώτο εικονογραφημένο αττικό ημερολόγιο. Πρόκειται για μια ζωοφόρο που παριστάνει τον αστρονομικό ζωδιακό κύκλο και διάφορες αστρονομικές και καιρικές προσωποποιήσεις.

Στο Βυζάντιο εμφανίστηκαν τα ημερολόγια τσέπης, κάτι σαν τις δικές μας ατζέντες. Από φύλλα παπύρου ή δέρμα, φιλοτεχνημένα με εικονογραφήσεις αγίων, σκηνές από ένδοξες μάχες ή το πρόσωπο του αυτοκράτορα και στολισμένο με χρυσό, διαμάντια, ρουμπίνια κλπ. Φυσικά προορίζονταν μόνο για της πλούσιους. Ο απλός λαός τα σατίριζε όλα αυτά, προεξέχοντας του λαϊκού ποιητή Πτωχοπρόδρομου. Συνήθως τα ημερολόγια αντιγράφονταν στα εκκλησιαστικά βιβλία, όπου οι γιορτές σημειώνονταν μαζί με προσευχές και τροπάρια. Ο πρώτος που κατασκεύασε επιτραπέζια ημερολόγια και «κρεμαστάρια» του τοίχου, ήταν ο χρυσοχόος Πανάρετος Κονχυλάς. Ήταν χειρόγραφα από πάπυρο ή δέρμα πρόβατου και η εικονογράφηση τους επεκτείνονταν και σε ειδυλλιακές σκηνές. Τα ημερολόγια αυτά απαγορεύτηκαν από την εκκλησία σαν ασεβή κι ο κατασκευαστής τους αφορίστηκε. Παρ' όλα αυτά κάθε Πρωτοχρονιά, έκαναν μυστικά την εμφάνιση τους. Σε μια τέτοια έκδοση που επιμελήθηκε ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Γ' ο Μέθυσος, υπήρχαν παραστάσεις τόσο άσεμνες, ώστε όταν ένα αντίτυπο βρέθηκε στα χέρια της μητέρας του, αυτή λιποθύμησε. Όταν συνήλθε αποκάλεσε το γιο της «τέρας», που κι αυτή η Κόλαση θ' αρνηθεί να τον δεχτεί.

Στις φωτιές της Ιερής Εξέτασης... μ' ένα ημερολόγιο στο χέρι

Τον 15^ο αιώνα εμφανίστηκαν και κυκλοφόρησαν σε ελληνική γλώσσα στην Ευρώπη, καβαλιστικά ημερολόγια και οι φυλλάδες του Ευστάθιου του Μογλένου και του Παλατιανού. Εκδόσεις απαγορευμένες, που εγκυμονούσαν χωρίς πολλά λόγια, τις πυρές της Ιερής Εξέτασης. Το περιεχόμενο τους; Τι άλλο η μαγεία. Εκεί μπορούσε κανείς να βρει εξορκισμούς, φίλτρα για τον έρωτα και τη νεότητα και τον τρόπο παρασκευής χρυσού.

Με τη διάδοση της τυπογραφίας εμφανίστηκαν καλλιτεχνικές εκδόσεις ημερολογίων, με σοβαρότερο περιεχόμενο και λιγότερους κινδύνους. Τα λέγαν μηνολόγια, σεληνοδρόμια, Καζαμίες και περιείχαν κοντά στα ημερολόγια, πρακτικές πληροφορίες και προφητείες. Τον 16^ο αιώνα σε Γαλλία και Αγγλία κάνουν θραύση τα διάφορα αλμανάκ με προφητείες του Νοστράδαμου, Λίλλυ και διάφορων άλλων, μέχρι το 1579, που ο Ερρίκος ο Γ' με διάταγμα έβαλε ένα τέλος, έστω και προσωρινό, στην εξαπάτηση του λαού. Στην πορεία τα διάφορα αλμανάκ με νέα μορφή βρήκαν πλατιά διάδοση στην Ευρώπη, άσκησαν μεγάλη επιρροή και γνώρισαν κρατικές εκδόσεις.

Καλανδάρια, οι πρόδρομοι των σημερινών ημερολογίων

Το αρχαιότερο γνωστό ημερολόγιο στον τύπο των σημερινών, ήταν το χειρόγραφο «Μέγα Καλανδάριον» το 1493. Διακοσμημένο με ξυλογραφίες, φιλοξενούσε στις σελίδες του από βίους αγίων

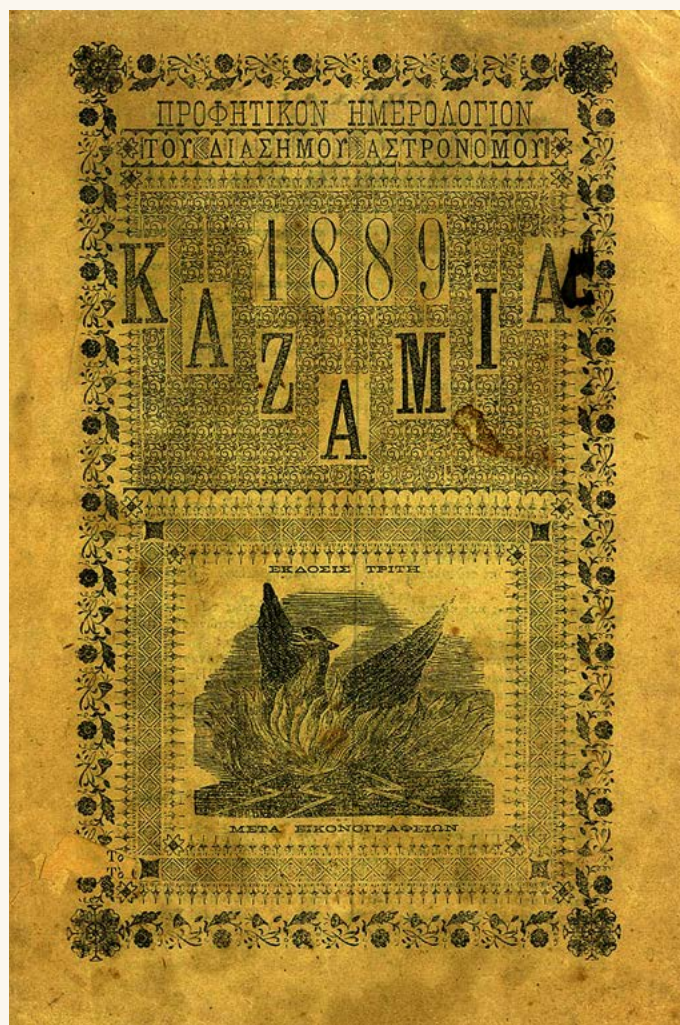
μέχρι συμβουλές για μπόλιασμα δέντρων. Το 1563 τυπώνεται σε διχρωμία στη Λυών, από τον Έλληνα δάσκαλο Ιωάννη Χωμενίδη το «Ιστορικόν Καλανδάριον». Περιείχε κείμενα κλασικών, βιογραφίες βυζαντινών κι αναφορά στα αίτια που προκάλεσαν την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Το μοναδικό αντίτυπο που υπάρχει σήμερα, φυλάσσεται στο Μεσαιωνικό Μουσείο του Βερολίνου. Την 1 Ιανουαρίου 1673, με τη συνεργασία «πολλών Ελλήνων λογίων, παρεπιδημούντων εις Μεδιόλανον», κυκλοφορεί ημερολόγιο με τον τίτλο «Ο τροχιστής» με σατιρικό περιεχόμενο. Στο εξώφυλλο του φιγουράριζε ένας τροχιστής που μάταια προσπαθούσε να τροχίσει γυναικείες γλώσσες.

Τα πρώτα ελληνικά ημερολόγια

Ακολουθώντας το παράδειγμα των ξένων, διάφοροι Έλληνες της διασποράς κυρίως, άρχισαν να εκδίδουν ημερολόγια τον 18^ο αιώνα. Από το 1791 έως το 1794 έβγαине στη Βιέννη το «Ημερολόγιον εκ της ελληνικής τυπογραφίας» του Γεωργίου Βενδότη. Στη Βενετία από το 1800 έως το 1816 τα «Μηνολόγια» του Ν. Γλυκή κι από το 1808 έως το 1815 του Θεοδοσίου. Μηνολόγια τυπώθηκαν και στην Κωνσταντινούπολη από το Πατριαρχικό τυπογραφείο (1800-1801). Ημερολόγια τυπώνονται στη Βιέννη, στη Βούδα, στην Πέστη, στην Κέρκυρα μέχρι το 1821. Στην Πέστη τυπώνεται το 1821 το «Ημερολόγιον του κοινού έτους 1821», στη Βιέννη του Ρουσιάδη το 1819-20 και Δαβιδοβίκη το 1821 και τέλος το «Ημερολόγιον του σωτηρίου έτους 1827 παρά Ιωάννου Λεονάρδου».

Το πρώτο ημερολόγιο στην ελληνική επικράτεια εκδόθηκε στην Αίγινα το 1828, από το Εθνικό Τυπογραφείο και το δεύτερο από τον Δ. Μπίστη στο τυπογραφείο των Αγγελιδών στην Αθήνα το 1835. Από τότε μηνολόγια Καζαμίες και ημερολόγια εκδόθηκαν με διάφορες μορφές και περιεχόμενο και θα συνεχίσουν μια αδιάληπτη πορεία μέχρι σήμερα. Από το 1861 που εκδίδεται στο Παρίσι το περίφημο «Εθνικόν Ημερολόγιον» του Μαρίνου Βρετού, στη θεματογραφία των ημερολογίων βαραίνουν θέματα φιλολογικού ενδιαφέροντος, διάφορες στατιστικές και ειδήσεις εποχής. Με συνεργάτες σπουδαίους λογοτέχνες και επιστήμονες, είχαν χαρακτήρα ψυχαγωγικό και διδακτικό. Συνεργάζονταν οι Νερουλός, Βάμβας, Βηλαράς, Βλάχος, Παπαρηγόπουλος, Δημητρακόπουλος, Ροΐδης, Καμπούρογλου, Πολίτης, Δραγούμης, Μωραϊτίδης, Ραγκαβής, Βερναδάκης, Βαλαωρίτης, Αφοί Παράσχοι, Δροσίνης κλπ.

Το 1867 έως το 1896, ο Ειρηναίος Ασώπιος εκδίδει το «Αττικόν Ημερολόγιον», κάνοντας το φορέα των νέων απόψεων της Ευρώπης, με γραφή γεμάτη χάρη και δροσιά. Από το 1881 έως το 1914 εκδίδεται η «Ποικίλη Στοά» του Ιωάννη Αρσένη. Ο Κ. Σκόκος εκδίδει από το 1886 και για 33 χρόνια το «Εθνικόν Ημερολόγιον». Ο Ιωάννης Βρετός το «Ημερολόγιον Εγκυκλοπαιδικόν» στην Κωνσταντινούπολη (1901-1917). Το «Μικρασιατικόν Ημερολόγιον η Ελένη Σβορώνου (1917-1918). Το 1894-95 ο Γ. Δροσίνης και Γ. Κασδόνης το «Νέα Ελλάς. Εικονογραφημένον Εθνικόν Ημερολόγιον» και πάλι ο Γ. Δροσίνης το Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδας» το 1922-36.

Τα ημερολόγια της Θεσσαλονίκης

Στην ελεύθερη Θεσσαλονίκη του 1915, ο Χρήστος Γ. Γουγούσης εκδίδει το «Μακεδονικόν Ημερολόγιον ο Γόρδιος Δεσμός», ο Μήτρος Κατσίκης το γελοιογραφικό κι σατιρικό «Ημερολόγιον το Σκάνδαλον» κι οι Α. Δρακόπουλος-Μπάμπης Μεσσάρης-Ι. Λαγουδάκης, Στ. Φωτάκης το «Πανμακεδονικόν Ημερολόγιον ο Κόσμος». Το 1916 έχουμε το «Ημερολόγιον της Θεσσαλονίκης» του Κλ. Βρανά.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει για το «Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης» της Μερώπης Τσιώμου Βασιλικού. Εκδίδονταν από το 1919 έως το 1932 με τη διακοπή τεσσάρων ετών (1922-1925). Υπήρξε το αξιολογότερο από όλα τα ημερολόγια ποικίλης ύλης της Θεσσαλονίκης. Οι συνεργασίες και η θεματολογία του αφορούσε την Βόρειο Ελλάδα.

Το 1924 κυκλοφορεί το «Ημερολόγιον του Τάγκου» (Τάγκος, ψευδώνυμο του δημοσιογράφου Γ. Ησαΐα) και την ίδια χρονιά το ευθυμογραφικό ημερολόγιο «Σκάνδαλον». Τέλος από το 1925 μέχρι σήμερα, εκτός από τα χρόνια της Κατοχής, κυκλοφορεί το «Μακεδονικόν Ημερολόγιον» του Ν. Σφενδόνη (η έκδοση συνεχίζεται από τον Γιάννη Σφενδόνη). Το «Μακεδονικόν Ημερολόγιον» διέσωσε, μ' αξιόλογους συνεργάτες, πληθώρα κοινωνικών, λαογραφικών, ιστορικών και λογοτεχνικών πληροφοριών της Βόρειας Ελλάδας. Γύρω στα 1925 κυκλοφορεί και ο «Καζαμιάς Εγκυκλοπαιδικός» των Καστρινάκη-Γεωργαντά.

Ημεροδείκτες και Ατζέντες

Από τη δεκαετία του 1920 μεγάλη εξέλιξη είχαν οι ημεροδείκτες και τα ημερολόγια τσέπης (ατζέντες). Τα τελευταία χρόνια μάλιστα κυκλοφορούν κατά χιλιάδες σαν δώρα τραπεζών, εμπορικών οίκων και συναγωνίζονται για την άρτια αισθητική και καλλιτεχνική τους εμφάνιση, καθώς και για την ποικιλία των θεμάτων. Σπάνιο πια το ημερολόγιο τοίχου της Pirelli που ήταν αφιερωμένο στο θέατρο σκιών. Πολλοί ημεροδείκτες απέκτησαν συλλεκτική αξία με σπουδαία αφιερώματα, ενώ οι παραδοσιακές ατζέντες τείνουν να αντικατασταθούν με ψηφιακές. Παιδικά λαϊκά τεύχη που κυκλοφορούσαν ευρέως, είχαν δικές τους ατζέντες, ένθετα δώρα στα πρωτοχρονιάτικα τεύχη (Μικρός Ήρωας, Ζωή του Παιδιού).

Οι ημεροδείκτες μέχρι το 1914 κόστιζαν 5 δραχμές και το πλαίσιο τους πάνω από δεκάδραχμο. Στην εκλαΐκευση τους συνετέλεσε ο Αρ. Παπαδημητρίου, που κοντά στους Πάσχα, Πάλλη, Σαλίβερο και Κότζια, που είχαν μέχρι τότε την εκδοτική εκμετάλλευση του είδους, τύπωσε δεκάδες χιλιάδων ημεροδείκτες μ' ένα λαϊκό συνήθως ερωτικό τετράστιχο πίσω από κάθε φύλλο και μ' ένα τάλιρο το κομμάτι τα έβγαλε στην αγορά. Φυσικά έγιναν ανάρπαστα. Ο Κόσμος αφού πληροφορούνταν για τα της ημέρας, έκανε χάζι με το ερωτικό τετράστιχο (Αφροδίτη Φιλομείδης).

Αγάπαμε Κατίνα μου,
ως μ' αγαπούσες πρώτα
λόγια του κόσμου μην ακούς
μόν' την καρδιά σου ρώτα.

Οι ημεροδείχτες είναι του τοίχου ή επιτραπέζιοι, διαφόρων μεγεθών και περιεχομένου (Ποιητικοί, θρησκευτικοί, ανεκδότων, σοφών ρητών, μαγειρικής κλπ). Οι ατζέντες χαρτόδετες, πανόδετες ή πλαστικές, δωρίζονταν συχνά σαν ένθετα σε περιοδικά κι εφημερίδες. Τα δικά τους ιδιόμορφα έμμετρα σατιρικά ημερολόγια, δημοσίευαν σε κάθε πρωτοχρονιάτικο τεύχος τα λαϊκά οικογενειακά περιοδικά (Θησαυρός, Ρομάντζο κλπ), με τη μορφή προβλέψεων, πιπεράτης πολιτικής και κοινωνικής κριτικής για πρόσωπα και πράγματα της χρονιάς. Τα υπέγραφαν δεξιοτέχνες του είδους όπως ο Γιώργος Θίσβιος, Δ. Γιαννουκάκης, Παν. Παπαδούκας κλπ.

Μια ζωή ... Καζαμίες!

Καζαμίας! Οδηγός προβλέψεων μιας άλλης εποχής κι όχι μόνο. Αυτόν ξεφύλλιζαν για να συμβουλευτούν για γιορτές και νηστείες, οι μανάδες μας κι οι γιαγιάδες μας. Στις μετεωρολογικές προβλέψεις τους κατέφευγαν οι γεωργοί, που τον θεωρούσαν πολύτιμο σύμβουλο. Τον αγόραζαν ακόμα κι οι αγράμματοι. Μια φορά το μήνα προσέφευγαν στον δάσκαλο ή τον παπά να τους διαβάσει τα σχετικά, για να ξέρουν να πορευτούν ανάλογα.

Στην πατρίδα μας τον πρώτο Καζαμία εξέδωσε το 1874 ο Δ. Κορομηλάς και μέχρι το 1895. Ακολούθησαν οι Γκορμπολάς, Αντωνιάδης, Καραμπίνης- Βάφας, Παυλίδης, Μαυρομάτης, Κωνσταντινίδης, Φέξης, Πάσχας, Παπαδημητρίου, Σαλίβερος κλπ. Η λέξη Καζαμίας προέρχεται από τη Ραβεντία της Ιταλίας, όπου το 1763 κυκλοφόρησε παρόμοιο τεύχος με τίτλο CAZAMIA. Σ' αντίθεση με το ημερολόγιο που παρουσιάζει εντυπωσιακή εξέλιξη, η ύλη και η αισθητική εμφάνιση του Καζαμία έμεινε στάσιμη. Έτσι ενδεικτικά από τον Καζαμία του 1935 παρατηρούμε στη σελίδα του Ιανουαρίου, μια όμορφη ξυλογραφία και το απαραίτητο στιχάκι.

Άγιε Βασίλη πούρχεσαι
με δώρα κάθε χρόνο
αντί για δώρο σου ζητώ
ένα φιλί της μόνο.

Ακολουθεί το ψυχογράφημα όσων γεννήθηκαν τον Ιανουάριο και συνεχίζει με μετεωρολογικές προβλέψεις, για να καταλήξει ότι «Εισ τον χριστιανισμόν προσέρχονται πολλές χιλιάδες ανθρώπων» και τελειώνει με το εορτολόγιο και μια λαϊκή παροιμία. Φυσικά οι προβλέψεις του Καζαμία, μόνο από τύχη επαληθεύονταν, γι' αυτό τον ψεύτη τον χαρακτηρίζουν Καζαμία. Στο θέατρο σκιών στην παράσταση «Οι τρεις σπανοί», ο ένας από αυτούς ονομάζεται Καζαμίας. Οι αυτοδιοριζόμενοι Κάλχες τις περιστάσεις, συχνά ακούν σαν απάντηση στις προβλέψεις τους, τη λαϊκή ρήση «Καζαμία διάβασες ρε;».

Από τα αστεροσκοπεία στις στάνες... για σίγουρες προβλέψεις

Αποκαλυπτικός για τις μεθόδους σύνταξης του Καζαμία, ήταν ο εκδότης Δράκος Παπαδημητρίου. Σε συνέντευξη που έδωσε ενενήντα χρόνων το 1940 αναφέρει: «Τότε εδώ και 50 πλέον χρόνια, αφού έπαιρναν από το αστεροσκοπείο τις πληροφορίες περί εκλείψεως του ηλίου και Σελήνης που θα γινόντουσαν στον νέο χρόνο, κάθε εκδότης φρόντιζε να βρει έναν γεροβοσκό και να πληροφορηθεί από αυτόν τα σχετικά με τις καιρικές μεταβολές, που θα γινόντουσαν κάθε μήνα στο διάστημα του καινούργιου χρόνου. Τα προγνωστικά αυτά τα έπαιρνε ένας συντάκτης, τα έγραφε καταλλήλως, τα γαρνίριζε με λίγες φανταστικές προβλέψεις πραγμάτων, που μπορούσαν να συμβούν, πρόσθετε μερικά ανέκδοτα, μερικές πρακτικές γνώσεις κλπ. και εδίνοντο στο τυπογραφείο. Έτσι έβγαιναν οι Καζαμίες και σημείωναν επιτυχίες που τις επέβαλαν στη συνείδηση του λαού». Σε ερώτηση πως γίνονταν οι γεροβοσκοί να προβλέπουν την καιρική κατάσταση ενός χρόνου απάντησε: «Το πράγμα όσο κι αν φαίνεται περίεργο, είναι εν τούτοις αποδεδειγμένο. Πολλές φορές οι αστρονόμοι πρόβλεπαν χειμώνα ήπιο και οι τσομπαναραίοι μας προανήγγειλαν βαρυχειμωνιές. Απεδείχθησαν αληθινοί οι τελευταίοι».

Ο караγκιόζης στα ημερολόγια

Οι εκδότες ημερολογίων, όπως και κάποιοι δήμοι, επιχειρήσεις, και караγκιζοπαίκτες, δεν παρέλειψαν να ποντάρουν στη δημοτικότητα του Караγκιόζη και να εκδώσουν, χρονιάρες ημέρες, ημερολόγια με θεματολογία το θέατρο σκιών, σ' όλες τις σελίδες της έκδοσης ή μόνο σε κάποια από τις δώδεκα (μία σελίδα κάθε μήνα).

Το 1970 η «Pirelli Hellas» εκδίδει το ημερολόγιο τοίχου «από τη Ρωμιοσύνη» με φιγούρες του Παναγιώτη Μιχόπουλου και πρόλογο του Ι. Τ. Παμπούκη με θέμα «Είναι Τούρκος ή Έλληνας ο Караγκιόζης».

Το 1977 ο «Προοδευτικός Μορφωτικός Σύλλογος Κυψέλης» στο ημερολόγιο που εκδίδει, αφιερώνει το φύλλο του Μαΐου στο θέατρο σκιών, με την ευκαιρία της έκθεσης έργων του Μάρκου Ζαρίκου με θέμα τον «Μακρυκαμπουροχέρη».

Το 1978 η «Δομική» εκδίδει ένα πολύ ενδιαφέρον άλμπουμ με πρόλογο του Γιάννη Τσαρούχη, και προγράμματα ή κατασκευάσματα караγκιζοπαικτών. Υπάρχουν έργα του Δεδούσαρου, Σωτήρη Σπαθάρη, Ευγένιου Σπαθάρη.

Το 1981 ημεροδείκτης της εταιρείας Ciba με φιγούρες των Μόλλα και Δώριζα και εξώφυλλα φυλαδίων.

Το 1982 ο εκδοτικός οίκος Σ. Ι. Ζαχαρόπουλος και Σία Ο.Ε. εκδίδει ημερολόγιο τοίχου αφιερωμένο στον Γιώργο Χαρίδημο. Στη σελίδα του μήνα Ιανουαρίου παρουσιάζονται οι Караγκιόζηδες των Χρήστου, Σωτήρη και Γιώργου Χαρίδημου.

Το 1983 το «Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο» το ημερολόγιο τοίχου που εκδίδει, αφιερώνει τη σελίδα του μήνα Νοεμβρίου στον Ευγένιο Σπαθάρη με τον πίνακα του «Ο καπετάν Χρόνης κι ο Αλή Τσεκούρας».

Το 1992 το ημερολόγιο τοίχου της Interamerican είναι αφιερωμένο στον Ευγένιο Σπαθάρη.

Το 1998 ημερολόγιο τοίχου του «Συλλόγου Υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας». Θέμα «Ο μαγικός κόσμος του Ευγένιου Σπαθάρη». Περιέχει πίνακες του μεγάλου καλλιτέχνη.

Το 1999 τα τμήματα Α1 και Α2 του 14^{ου} Γυμνασίου Περιστερίου εκδώσαν ημερολόγιο αφιερωμένο στο θέατρο σκιών.

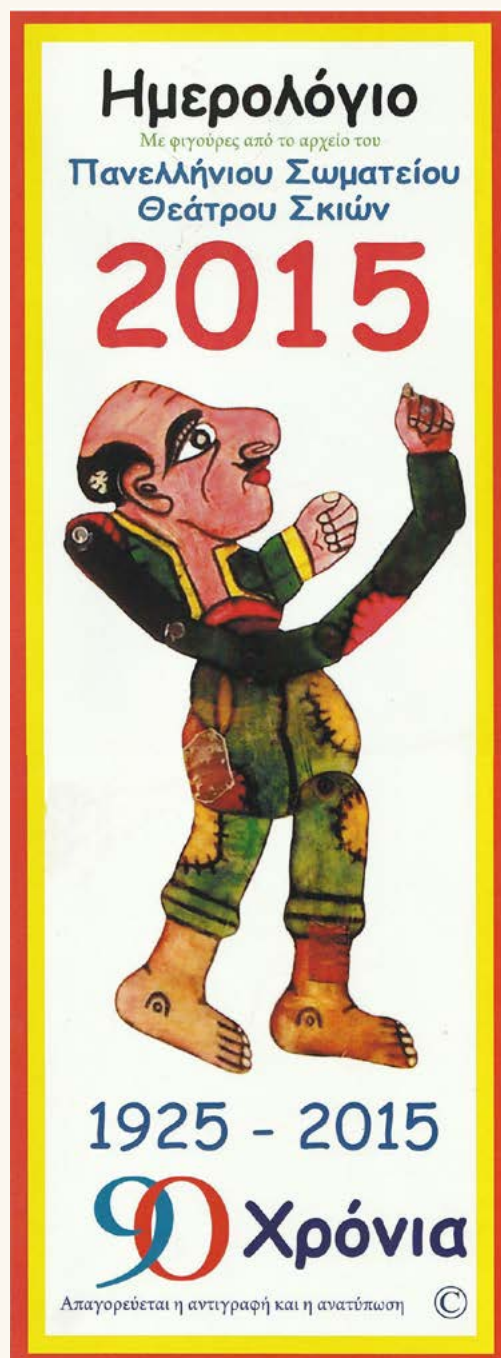
Το 2000 ο Δήμος Τριανδρίας. Κέντρο Πολιτισμού, εκδίδει ημερολόγιο τοίχου αφιερωμένου στις δραστηριότητες του Πολιτιστικού Κέντρου. Ο μήνας Μάρτιος είναι αφιερωμένος στο εργαστήριο Караγκιόζη, που πραγματοποιήθηκε με την επίβλεψη του Γ. Χατζή.

Το 2000 το ημερολόγιο του Σπαθάρειου Μουσείου είναι αφιερωμένο στους πίνακες του Ευγένιου Σπαθάρη με θέμα τα «Παραδοσιακά Επαγγέλματα».

Το 2001 το ημερολόγιο τοίχου του Σπαθάρειου Μουσείου του Δήμου Αμαρουσίου, είναι αφιερωμένο στους πίνακες του Ευγένιου Σπαθάρη με θέμα «Ελληνική μυθολογία και Βυζαντινή Ιστορία». Επίσης τα ημερολόγια τοίχου που εκδίδει το μουσείο το 2003 και 2006 είναι επίσης αφιερωμένα στο έργο του Ευγένιου Σπαθάρη.

Το 2001 επιτραπέζιο ημερολόγιο του Επιστημονικού Συλλόγου Πτυχιούχων Θεατρικών Σπουδών, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή.

Το 2002 το ημερολόγιο του Σπαθάρειου Μουσείου είναι αφιερωμένο στις «φιγούρες» του Ευγέ-

νιου Σπαθάρη.

Το 2002 η εκδόσεις Αλόη εκδίδουν ημερολόγιο με τον τίτλο «Ο Καραγκιόζης και το Ευρώ». Το ημερολόγιο περιλαμβάνει φιγούρες του Θανάση Σπυρόπουλου.

Το 2002 το 1^ο Λύκειο Ναυπλίου με την υποστήριξη του «Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος» έκδωσε ημερολόγιο τοίχου αφιερωμένο στον Γιάννη Κόκκορη και τα έργα του σε φιγούρες.

Το 2002 η «Εθνοκάρτα» αφιέρωσε το ημερολόγιο της στο θέμα «Ο θίασος του μπερντέ από την Πάτρα, δια χειρός Κώστα Μακρή».

Το 2003 ο Σύλλογος Υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας, έκδωσε ημερολόγιο τοίχου και επιτραπέζιο με θέμα «Τα περιοδικά των παιδικών μας χρόνων». Η σελίδα του μήνα Φεβρουάριου, είναι αφιερωμένη στο τεύχος του Ευγένιου Σπαθάρη «Ο Καραγκιόζης και ο Καπετάν Γκρης» (σε μορφή κόμικς).

Το 2004 το ημερολόγιο τοίχου του Σπαθάρειου Μουσείου του θεάτρου σκιών του Δήμου Αμαρουσίου εκδίδεται με θέμα «Ο Καραγκιόζης και η Ολυμπιάδα».

Το 2004 ημερολόγιο τοίχου από το Θέατρο Σκιών Ηλία Καρελλά.

Το 2005 το ημερολόγιο του Σπαθάρειου Μουσείου είναι αφιερωμένο στην «Ελληνική Επανάσταση» του 1821.

Το 2005 το Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο έκδωσε επιτραπέζιο δίφυλλο ημερολόγιο. Στους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο παρουσιάζει τον Καραγκιόζη του Κώστα Μακρή «Αρσιβαρίστα».

Το 2008 η ΕΥΔΑΠ εκδίδει ημερολόγιο του Σπαθάρειου Μουσείου με θέμα «Η ιστορία του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών».

Το 2008 ο θίασος θεάτρου σκιών Ηλία Καρελλά έκδωσε μονόφυλλο ημερολόγιο, με τη φιγούρα του Καραγκιόζη του.

Το 2008 ο Δήμος Προύσας στην Τουρκία έκδωσε ημερολόγιο τοίχου με φιγούρες του τούρκικου θεάτρου σκιών με τον τίτλο «2008. Karagozhacinattakvimi».

Το 2009 η Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρία Θεάτρου Σκιών (Δήμος Πατρέων) εκδίδει ημερολόγιο με τίτλο «Φιγούρες, Φιγουρίνια, Φιγουρατζήδες», κύριο θέμα το θέατρο σκιών.

Το 2010 το ημερολόγιο του Σπαθάρειου Μουσείου είναι αφιερωμένο στην παράσταση του Ευγένιου Σπαθάρη «Βάτραχοι» του Αριστοφάνη.

Το 2010 η εφημερίδα «Τα Νέα» παρουσιάζουν ένθετο επιτραπέζιο ημερολόγιο αφιερωμένο στον Ευγένιο Σπαθάρη.

Το 2010 οι εκδόσεις «Πατάκη» εκδώσαν λογοτεχνικό ημερολόγιο με τίτλο «Είναι που ονειρεύομαι σαν τον Καραγκιόζη». Ένα ημερολόγιο πλούσιο σε φωτογραφικό υλικό και κείμενα για το θέατρο σκιών.

Το 2011 ημερολόγιο Οργανισμού Μουσείων Δήμου Αμαρουσίου «Αμαρυσία Άρτεμις». Είναι αφιερωμένο στον Ευγένιο Σπαθάρη.

Το 2011 η «frattisauctions» στο ημερολόγιο που εκδίδει αφιερώνει τον μήνα Οκτώβριο στο θέατρο σκιών. Παρουσιάζει καρτολίνες με τους πρωταγωνιστές του καραγκιόζη (παλιά τις αγοράζαμε μαζί με μαστίχες ή σκέτες σε φακελάκια, τις παίζαμε και τις ονομάζαμε «χαρτάκια»).

Το 2012 Το ημερολόγιο του Σπαθάρειου Μουσείου παρουσιάζει στις σελίδες του τα εκθέματα του μουσείου.

Το 2014 ο Σύλλογος Μικρασιατών κι άλλων προσφύγων «Το Φανάρι» εκδίδει ημερολόγιο τοίχου με θέμα το θέατρο σκιών. Στο ημερολόγιο βλέπει κανείς φιγούρες των Χατζή, Αγαπίου, Μάνθου Αθηναίου, Ευγ. Σπαθάρη κλπ.

Το 2014 η Εθνική Βιβλιοθήκη της Τουρκίας, έκδωσε επιτραπέζιο ημερολόγιο αφιερωμένο στον τούρκικο καραγκιόζη.

Το 2014 η «TurkeyPosters» έκδωσε το «2014 calendar». Οι ημερομηνίες 8 έως 14 Δεκεμβρίου, σε μια σελίδα, παρουσιάζουν τον Karagoz και τον Hacivat.

Το 2015 το «Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών» έκδωσε ημερολόγιο τοίχου για τα 90 χρόνια

της ύπαρξης του Σωματείου.

Μέγας Καζαμίας Ερμού Σλίβερου 2011, σελίδες 101 έως 110, αφιέρωμα στο θέατρο σκιών με δύο άρθρα «Ο Ευγένιος Σπαθάρης ζει στις καρδιές μας» και «Καραγκιόζης ο Έλληνας».

Πολλοί πολιτιστικοί σύλλογοι στη Μεταπολίτευση, περίοδο της ανθοφορίας τους, στα ημερολόγια που εξέδιδαν είχαν αφιερωμένη τη σελίδα ενός μήνα στο θέατρο σκιών (π.χ. η «Νέα Πνοή» στην Αθήνα).

Ελάχιστα μονόφυλλα φωτοτυπημένα ημερολόγια τοίχου σε χαρτόνι, με κάποιο ζωγραφικό έργο μου και ημεροδείκτες με στιχάκια, έκδωσα κι εγώ για δυο χρονιές και τα χάρισα σε φίλους.

Οι παραπάνω αναφορές δεν εξαντλούν το θέμα.

Ο Καζαμίας ποτέ δεν πεθαίνει

Αν κρίνει κανείς από τους Καζαμίες στιςπραμάτειες των πάγκων, τις χρονιάρες ημέρες του Δωδεκάμερου, σίγουρα θα πειστεί ότι ο Καζαμίας όχι μόνο «ποτέ δεν πεθαίνει», αλλά χωρίς να «τον σκιάζει φοβέρα καμιά», πάντα «προς τη δόξα τραβά». Για του λόγου το αληθές το 1999 κυκλοφόρησαν οι: «Μεγάλος Καζαμίας Πραξιτέλους 1999» εκδόσεις Παπαδημητρίου, «Καζαμίας 99» από τον Ρέκο, «Μεγάλος Καζαμίας» εκδόσεις Πυραμίδας, «Μέγας Καζαμίας Ερμού» από τον Σαλίβερο, «Καζαμίας ο δορυφόρος» εκδόσεις Ρουμελιώτη, «Super Καζαμίας» έκδοση Χ. Αγγελόπουλου.

Μια σκέψη και μια ευχή

Θα θυμηθούμε με νοσταλγία κάποιες άλλες Πρωτοχρονιές, που μικροί κι ανύποπτοι ακόμα στριφογυρίζαμε το «πάρτα όλα», την ώρα που οι φλούδες μανταρίνι τσουρουφλίζονταν στο καπάκι της σόμπας κι ο παππούς έφερνε τον Καζαμιά. Όχι δεν είναι παλιμπαιδισμός, ίσως είναι ένα ταξίδι για να συναντήσουμε τη χαμένη μας αθωότητα, που έλεγε τα κάλαντα στη γειτονιά. Και υπήρχαν ακόμα γειτονιές. Υπήρχαν!

Τα χρόνια πέρασαν μαρτυρώντας ότι καμιά φανταστική πρόβλεψη δεν είναι χειρότερη από την πραγματικότητα. Γι' αυτό ίσως πάντα θα πουλιέται ο Καζαμίας. Για ένα ταξίδι στο όνειρο, μ' οδηγό τ' αστέρι της ελπίδας.

Χρόνια πολλά λοιπόν κι όπως έλεγε ένας φίλος «και μη χειρότερα».

Γιάννης Χατζής

Σαλονίκη

Ανήμερα Χριστουγέννων 2020

Σημείωση

Το κείμενο «Καζαμίες και ημερολόγια» δημοσιεύτηκε σαν αφιέρωμα τη Δευτέρα 4 Ιανουαρίου 1999, στην εφημερίδα «Θεσσαλονίκη». Μετά την προσθήκη νέων στοιχείων (π.χ. για τον караγκιόζη) και κάποιων διορθώσεων δημοσιεύεται στο περιοδικό «Ο Καραγκιόζης μας».

Συνέβαλλαν ακόμα: Καζαμίες και ημερολόγια του αρχείου μου από τον 19^ο αιώνα έως σήμερα. Λαϊκά περιοδικά και τεύχη του αρχείου μου. Ανάμεσα τους και ημερολόγια ή τεύχη, που κυκλοφόρησαν στις εορταστικές περιόδους κι αναφέρονται στον караγκιόζη. Επίσης:

Βέρα Παπαδάκη, *Τα θαυμαστά ημερολόγια και οι εκδότες τους*, «συλλογές» Αργύρης Βουρνάς, Αθήνα 1998
Αφροδίτη Φιλομειδής *Ήτοι συλλογή ασμάτων δίστιχων*, Έκδοσις Μιχαήλ Ι. Σαλίβερου, Εν Αθήναις

Θέμης Δούκας

Αναμνήσεις

Γράψε κάτι για την εφημερίδα.

– Δεν το έχω ρε Γιάννη.

– Έλα, δάσκαλος ήσουν, μπορείς. (με πάτησε στον κάλο).

– Τι να γράψω;

– Αναμνήσεις.

– Ποιον ενδιαφέρουν;

– Στην εφημερίδα των Καραγκιοζοπαιχτών, δεν θα γράψεις πώς ο Άρης νίκησε τον ΠΑΟΚ, για τον Καραγκιόζη θα γράψεις.

– Καλά θα δούμε... (Αυτό, συνήθως, σημαίνει «όχι»)

Αλλά πώς να πεις όχι στο Γιάννη. Ποιον Γιάννη; Ένας είναι ο Γιάννης. Ο Γιάννης ο Χατζής. Ο καραγκιοζοπαιχτής της Θεσσαλονίκης. Της Σαλονίκης όπως λέει κι εκείνος.

Αναμνήσεις θέλεις, Αναμνήσεις θα έχεις.

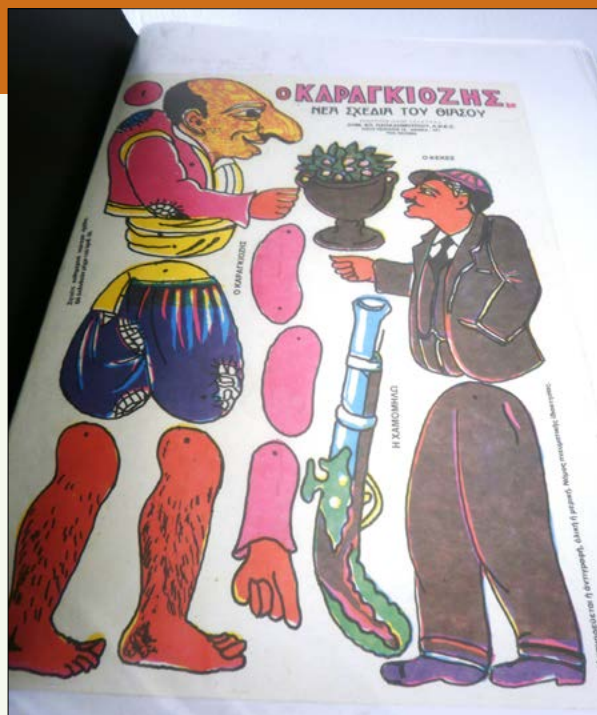
Παιδική ανάμνηση, λοιπόν, από Καραγκιόζη έχω από τον δεύτερο αδελφό μου, τον Αντώνη, 7 χρόνια μεγαλύτερο μου. Ο πρώτος, ο πιο μεγάλος δεν θυμάμαι να είχε ασχοληθεί με τον καμπούρη φίλο μας. Έχασες, Πέτρο μου. Λοιπόν. Σεντονάκι στην αυλή του παλιού μονώροφου σπιτιού, κεριά από πίσω, χάρτινες φιγούρες, πενταροδεκάρες για είσοδο. Συμμαθητές και φίλοι του Αντώνη καθιστοί σε μαξιλαράκια. Τέλος δεκαετίας 50. Σχεδόν μωρό εγώ στην αγκαλιά της κυρά Δέσποινας, της μάνας μου. Δεν καταλάβαινα και πολλά, αλλά ήταν η ώρα που καθόμουν ήσυχος. Η μόνη ώρα που δεν έτρεχα πάνω κάτω, όπως μου έλεγαν αργότερα. Κάτι έπαιζε με το αχνοφωτισμένο πανί και τις σκιές που κουνιόταν και μιλούσαν με φωνές που έμοιαζαν με τη φωνή του αδελφού μου του Αντώνη. Κάτι με μάγευε, με γαλήνευε.

Η καριέρα του Καραγκιοζοπαιχτή αδελφού μου σταμάτησε απότομα τη τρίτη φορά. Απότομα και φλογερά. Έπεσε ένα κερί από αυτά που φώτιζαν τον αυτοσχέδιο μπερντέ κι έγινε το έλα να δεις. Στην προσπάθεια να σηκώσει το κερί έριξε και τα άλλα. Γιατί νομίζετε του έμεινε το παρατσούκλι «μπουρλοτιέρης»;!

Η μεγάλη δύναμη της οικογένειας, ο πατέρας, έδωσε την λύση και την λήξη. Λύση στο πρόβλημα της φωτιάς, την έσβησε «εν τη γενέσει»! Γκρέμισε τον μπερντέ και με ένα κουβά νερό «καθάρισε».

Λήξη της παράστασης και της καριέρας του αδελφού. Οι θεατές έφυγαν κακήν κακώς. «Δεν θα μου κάψετε εσείς το σπίτι». Τα μάγουλα του Αντώνη είχαν ένα περίεργα κόκκινο χρώμα. Άλλοι έλεγαν ότι ντράπηκε, άλλοι ότι ήταν από τη φωτιά, το πιο πιθανό από τα δάχτυλα του οικοδόμου πατέρα μας.

Ακόμα δεν είχαμε πατήσει το '60. Οι μπαμπάδες βάραγαν. Η παιδαγωγική μπήκε πολύ αργότερα στη ζωή μας. Ο κυρ Κώστας είχε δική του παιδαγωγική.

Διάδοχος του αδελφού μου στην ενασχόληση με τον Καραγκιόζη ήμουν εγώ. Λίγα χρόνια μετά, στα μέσα της δεκαετίας του '60, ενώ στην Ελλάδα γίνονταν πράγματα και θαύματα, πήγαινα δημοτικό. Μοναδικά ΜΜΕ στο σπίτι ήταν η εφημερίδα *Μακεδονία* κι ένα ραδιόφωνο. Από εκείνα τα παλιά με τις λυχνίες που για να παίξουν έτρωγαν κάτι ξεγυρισμένες σφαλιάρες. Έτσι ακούγαμε τα ματς τις Κυριακές και τις προσφερόμενες εκπομπές με τα λαϊκά τραγούδια. Εκεί άκουσα πρώτη φορά τον Καζαντζίδη, τον Γαβαλά, τον Μενιδιάτη. Κι ανάμεσα στα τραγούδια άκουσα για πρώτη φορά τον Ευγένιο Σπαθάρη. Ο Καραγκιόζης γιατρός, γραμματικός, ο μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο φίδι. Το μυαλό σφουγγάρι, τα θυμόμουν λέξη λέξη. «Ασχ. Ασχ. Άμα σου δώσω καμιά μπουνιά θα κάνεις βαχ.» Γέλιο, γέλιο. Και προσπάθεια να μοιάζει η φωνή με του Σπαθάρη. 10-12 χρονών παιδί έγδερνα το λαρύγγι να μοιάζει η φωνή με του Σπαθάρη.

Μια φορά το τόλμησα. Στο σχολείο στο μάθημα της χειροτεχνίας. Η δασκάλα μας είχε φέρει ένα καραγκιοζάκι. Θα το έχετε δει. Ο καραγκιοζάκος ακροβάτης ανάμεσα σε δυο κάθετα ξυλάκια που τα πατούσες κι η φιγούρα έκανε κωλοτουμπες. Ενθουσιασμός στην τάξη. Η δασκάλα περνούσε θρανίο θρανίο και μας το έδινε για μερικά δευτερόλεπτα. Ήρθε και σε μένα. Το πήρα στο χέρι, πάτησα τα ξυλάκια κι άρχισα να μιλώ με τη φωνή του Καραγκιόζη:

«Τρέξε Αγλαΐα να δεις τον αντρούλη σου ακροβάτη. Τρέξε γιατί θα μας δώσουν τρία καρβέλια ψωμί. Ω ρε γλέντια που θα κάνουμε.»

Η δασκάλα αιφνιδιάστηκε, δεν το περίμενε από ένα λιγομίλητο, δειλό παιδί. Χαμογέλασε ενώ οι συμμαθητές άρχισαν να χειροκροτούν. Μπράβο Θέμη, είπε η κυρία. Το πρώτο χειροκρότημα, το πρώτο μπράβο.

Ένας συμμαθητής με επιχειρηματικές ανησυχίες έκανε πρόταση. Να οργανώσουμε μια παράσταση στην αυλή του με εισιτήριο. Αυλή από αυλή έχει διαφορά. Αυτή ήταν μεγάλη, με δέντρα, παρτέρια με λουλούδια και μια φαρδιά σκάλα, που οδηγούσε στο εσωτερικό του σπιτιού, να κάθονται άνετα οι θεατές. Σωστό αμφιθέατρο, να βλέπουν όλοι χωρίς εμπόδια. Όχι τα τέσσερα τετραγωνικά που ήταν η αυλή του δικού μου σπιτιού.

Σύμφωνοι. Αυτός έβαζε τον χώρο εγώ την τέχνη. Πήρα φωτιά. Ο Αντώνης, εργαζόμενος νέος πια σε σιδεράδικο, βοήθησε στις βαριές δουλειές. Μεγάλες σανίδες για τον μπερντέ. Και σιδεριές στις βάσεις για πιο μεγάλη σταθερότητα. Τέλειος Ή έτσι μου φαινόταν. Βρήκα κι ένα παλιό σεντόνι και σπαρματσέτα. Μια χαρά. Φιγούρες έκανα με την παραδοσιακή μέθοδο. Χάρτινες από τα σχέδια του εμπορίου, αλεύρι για αλευρόκολλα, χαρτόνι, διπλόκαρφα, ξύλινα πηγάκια για να τις κρατάω (εντάξει, μονόπατες πήγαιναν αλλά οι σούστες ήταν άγνωστη λέξη). Έπαιξα τον γιατρό στους πιο κοντινούς φίλους για πρόβα. Έπαιξα το γιατρό σε κάτι ξαδέρφες που ήρθαν για επίσκεψη. Η μάνα μου άκουσε το γιατρό δέκα τρεις φορές, τόσο που έμαθε να λέει «γιατρέ μου το παιδί μου ούτε μιλάει

ούτε λαλάει» και συμπλήρωνε μόνη της «ούτε βάζει γλώσσα μέσα».

Κι ήρθε η μέρα της παράστασης. Όλοι οι συμμαθητές της τάξης παρόντες. Μαθητές απ' τις άλλες τάξεις. Γειτονόπουλα. Ο Γιώργος ο «επιχειρηματίας» έκανε καλή δουλειά. Μισή δραχμή εισιτήριο. Πανάκριβο. Όλοι όμως πλήρωσαν χωρίς γκρίνια. Η φήμη είχε κάνει τον γύρο της περιοχής. Ο Θέμης παίζει καλά!

Άντε να δούμε.

– Κυρίες και κύριοι και αγαπημένα μας παιδιά. Η παράσταση μας σήμερα θα σας παρουσιάσει τον «Καραγκιόζη γιατρό».

– Όχι όχι πάλι αυτό. Θέλουμε τον προφήτη. Θέλουμε τον προφήτη.

Ο Γιώργος πίσω από τον Μπερντέ.

– Παίξε τον προφήτη.

– Μα τον προφήτη δεν τον ξέρω καλά. Να παίξω τον γιατρό.

– Τον προφήτη.

Έπαιξα τον προφήτη. Η τέλος πάντων κάτι σαν τον προφήτη.

Γέλασαν τα παιδιά, χειροκρότησαν, είπαν μπράβο, αλλά εγώ ήμουν καταρρακωμένος. Ήξερα πως κάτι δεν πήγε καλά.

Πιο αργά, αφού μάζεψα τις φιγούρες και τον μπερντέ, με πλησίασε ο αδελφός του Γιώργου και με χαμόγελο μου έδωσε ένα φακελάκι. Οι εισπράξεις μου λέει. Ο Γιώργος πήρε, ρώτησα. Πήρε κι αυτός.

Στο σπίτι κατάλαβαν αμέσως την απογοήτευση.

– Πώς πήγε ο γιατρός;

– Αρρώστησε και προφήτεψε, είπα προσπαθώντας να αστεειεντώ. Έτοιμος να τα μπήξω εξήγησα τι έγινε.

– Δεν βαριέσαι είπε ο πατέρας. Σου έμεινε το χαρτζιλίκι. Πόσα έβγαλες;

Θυμήθηκα το φακελάκι με τα λεφτά. Ταυτόχρονα υπολόγιζα. Ήταν 66 παιδιά από μισή δραχμή 33 δραχμές. 16,5 θα είναι στο φακελάκι. Το άνοιξα. Κύλησαν από μέσα του 3,5 δραχμές. Τι έγινε; Κάποιο λάθος. Ούτε λάθος, ούτε τίποτα. Ο αδελφός του επιχειρηματία συμμαθητή σκέφτηκε ότι ήταν πολλά αυτά για μας κι ότι καλό ήταν να πάρει αυτός τα περισσότερα. Στον Αντώνη που τον ζόρισε υποσχέθηκε να τα δώσει. Ακόμα τα δίνει. Ο κυρ Κώστας που θα χαλούσε τον κόσμο σε άλλη περίπτωση είπε μόνο, «αυτό είναι εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο». Μετά χρόνια το κατάλαβα.

Η αγάπη για τον Καραγκιόζη ξεθύμανε. Άλλες αγάπες ήρθαν στη θέση του. Χρόνια μετά ζωντάνεψε πάλι. Τα λέμε άλλη φορά αυτά. Καλή χρονιά!

Θέμης Δούκας

Συνταξιούχος δάσκαλος, ερασιτέχνης караγκιοζοπαίχτης

Το Θέατρο των Σκιών & το θέατρο των ηθοποιών

του Νίκου Μπαρμπούτη, Καραγκιοζοπαίκτη

Ενα ενδιαφέρον θα έλεγα ζήτημα, για να κατανοήσουμε ορθότερα την αξία και την προσφορά δύο θεαμάτων στον Πολιτισμό του τόπου, είναι να γίνει μια προσέγγιση σύγκρισης μεταξύ τους. Του κλασσικού Θεάτρου των Ηθοποιών και της ιδιότυπης, παραδοσιακής και λαογραφικής Τέχνης του Ελληνικού λαϊκού Θεάτρου Σκιών. Κάποιοι συντεχνίτες έχουν ισχυριστεί σε δημόσιο βήμα, αλλά και σε ιδιωτικές συζητήσεις ότι θεωρούν την Τέχνη μας, το Θέατρο Σκιών να υπερτερεί από την Τέχνη του Θεάτρου των Ηθοποιών σε συγκεκριμένα σημεία. Με αφορμή αυτή τους την θεώρηση, με την οποία συμφωνώ απόλυτα τίθενται τα εξής ερωτήματα: Ποιοι είναι οι λόγοι που το Θέατρο Σκιών ενδεχομένως να υπερσκελίζει το Θέατρο σε κάποια σημεία και με ποια μέτρα και ποια σταθμά μπορούν να συγκριθούν θεωρητικά αυτά τα δύο θεάματα μεταξύ τους; Οι απαντήσεις για τα παραπάνω ερωτήματα θα δοθούν στην κάτωθι τοποθέτηση και ευελπιστώ να αποτελέσουν αντικείμενο στοχασμού και προβληματισμού.

Κατ' αρχάς ας βάλουμε τα πράγματα σε μια σειρά. Εάν προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τα δεδομένα με βάση την κοινή λογική κι όχι το συναίσθημα, αλλά αντίθετα με αντικειμενικότητα τότε κατά συνέπεια θα καταλήξουμε σε ένα πόρισμα. Αυτό το πόρισμα κατά την προσωπική μου άποψη, είναι όπως προανέφερα ότι η αξία του Θεάτρου Σκιών είναι αντίστοιχη με του του κλασσικού Θεάτρου των Ηθοποιών και επιπλέον υπερτερεί σε κάποια συγκεκριμένα σημεία, χωρίς να θέλω σε καμία περίπτωση να μειώσω την αξία και την ευρύτερη προσφορά του Θεάτρου. Βασιζόμενοι στον γνωστό νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, ενδεχομένως να προκύπτει μια πρώτη απάντηση στα ερωτήματα, δεν είναι όμως η μόνη. Η απάντηση αυτή είναι ότι στην σημερινή εποχή μεταξύ των δύο θεαμάτων, το θέατρο των Ηθοποιών φαίνεται να υπερισχύει σε ζήτηση κυρίως στις προτιμήσεις του ενήλικου κοινού. Ο λόγος που συντελεί στο προαναφερθέν γεγονός είναι η ύπαρξη μεγαλύτερης προσφοράς και παρουσίας των Ηθοποιών στον χώρο της Υποκριτικής Τέχνης, που υπηρετούν την σωστή μορφή της και κατ' επέκταση είναι μεγαλύτερη η ζήτηση του θεάματος από τους θεατές. Εν αντιθέσει με το Θέατρο Σκιών στο οποίο έχουμε μείνει ποσοτικά λίγοι ενεργοί. Οπότε σήμερα είναι μικρότερη η προσφορά και η προβολή της Τέχνης μας στο ευρύ κοινό επί της ουσίας σε αντίθεση με παλαιότερες εποχές και μικρότερη η ζήτηση αναλογικά. Παλαιότερα ήταν μεγαλύτερη η προσφορά από ένα αξιοσημείωτο αριθμό εκπροσώπων του είδους και αντίστοιχα μεγαλύτερη η ζήτηση από τους θεατές.

Άλλη μια ειδοποιός διαφορά που εντοπίζεται στην παράλληλη πορεία των δύο θεαμάτων στο παρόν αλλά και στο πρόσφατο παρελθόν, είναι η ύπαρξη μεγάλης προβολής του Θεάτρου των Ηθοποιών με διαφημιστικές καμπάνιες, αφιερώματα κλπ.

Παράλληλα είναι έντονη η παρουσία και η προώθηση των θεατρικών παραστάσεων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Εν αντιθέσει με το Θέατρο Σκιών, το οποίο κρινόμενο ενδεχομένως από τους ιθύνοντες των μέσων ως μη εμπορικό, δεν προβάλλεται με συχνότητα, εκτός από μεμονωμένες εξαιρέσεις παρουσίας στην δημόσια τηλεόραση, λιγότερο στην ιδιωτική και σποραδικά με κάποια δημοσιεύματα στον τύπο. Προκύπτει λοιπόν και είναι σαφές από αυτά τα δύο points που επισημάναμε, ότι η σύγκριση των δύο θεαμάτων δεν γίνεται επί ίσοις όροις στο σήμερα.

Ας υποθέσουμε όμως ότι υπήρχε ένας αντίστοιχος αριθμός Καραγκιοζοπαϊκτών με τους Ηθοποιούς του Θεάτρου. Σε αυτή την περίπτωση θα υπήρχε ισότιμος συναγωνισμός μεταξύ των δύο θεαμάτων και θα τα συγκρίναμε με γνώμονα και βασικό κριτήριο την ανταπόκρισή των θεατών. Αν η αποδοχή, η συγκίνηση και το χειροκρότημα των θεατών ήταν στο ίδιο επίπεδο και στα δύο θεάματα, όπως ήταν τις παλαιότερες εποχές που η Τέχνη μας είχε ακόμα μεγαλύτερη ζήτηση, τότε η υπέροχη του Θεάτρου Σκιών σε σημεία θα ήταν φανερή. Κι αυτό διότι με τα τόσο απλά μέσα που περιλαμβάνει το Θέατρο Σκιών, με λιτές υλικοτεχνικές υποδομές και παρόλο της δυσδιάστατης μορφής του, καταφέρνει στα χέρια ενός άξιου πρεσβευτή του είδους, να δημιουργεί στους θεατές έντονα συναισθήματα στον ίδιο βαθμό με το Θέατρο. Ένα πλήθος συναισθημάτων σε αντιστοιχία με το Θέατρο, το οποίο όμως έχει το πλεονέκτημα της άμεσης επικοινωνίας των εκφράσεων των Ηθοποιών με το κοινό τους. Στο Θέατρο Σκιών το κοινό ταυτίζεται κυρίως με τον λόγο και την μαεστρία του Καραγκιοζοπαϊκτή, διότι φυσικά δεν έχει την δυνατότητα να δει εκφράσεις των προσώπων στις ζωγραφισμένες φιγούρες που προβάλλονται στον μπερντέ. Ο Καραγκιοζοπαϊκτής είναι ο οδηγός και οι θεατές οι συνταξιιδιώτες, σε ένα όμορφο ταξίδι με προορισμό το γέλιο, την ψυχαγωγία, την σάτιρα και τον λυρισμό, την διδαχή και την συγκίνηση. Το κοινό ξεχνάει ότι παρακολουθεί φιγούρες- σκιές να εφάπτονται και να κινούνται σε ένα λευκό πανί και τις αντιμετωπίζει σαν έμψυχα πρόσωπα, σχολιάζοντας τις κινήσεις τους και τα λεγόμενα τους. Αφήνει εν ολίγοις τον μάστορα, τον Καραγκιοζοπαϊκτή να τους παρασύρει σε έναν κόσμο ποίησης, ονείρου και φαντασίας. Φιγούρες καμωμένες από χαρτόνι, δέρμα ή πλαστικό συνυπάρχουν με την έμφυτη πριμοδο-

τημένη με ταλέντο, δυνατότητα ρεαλιστικών μιμήσεων του Καραγκιοζοπαίκτη, με ισορροπημένες και σταθερές αλλαξοφωνίες, σωστές αναπνοές, πολύτιμες παύσεις, ρυθμό και με έναν παράλληλο σωστό και σε πλήρη συγχρονισμό χειρισμό των φιγούρων στον μπερντέ. Ο συνδυασμός των προαναφερθέντων ενεργειών οδηγεί στην επιτυχία, που ενώ στερείται της αμεσότητας του Θεάτρου διότι μεσολαβεί το πανί, καταφέρνει εντούτοις να συγκινεί στο ίδιο επίπεδο. Το γεγονός αυτό είναι κυρίως που προσδίδει μεγαλύτερη αξία στην Τέχνη του Καραγκιόζη και αποδεικνύει την υπεροχή του έναντι του Θεάτρου.

Άλλος ένας παράγοντας που θα πρέπει να εστιάσουμε, είναι ότι στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών, ένας άνθρωπος έχει την ευθύνη των πάντων. Ο Καλλιτέχνης του Θεάτρου Σκιών συνδυάζει μόνος του στην πράξη, διαφορετικές ιδιότητες και ικανότητες που υπάρχουν μεν και στο θέατρο των Ηθοποιών, στο οποίο όμως υλοποιούνται από ένα σύνολο ανθρώπων. Ο Καραγκιοζοπαίκτης είναι κυρίως ερμηνευτής και μίμος πολλών και διαφορετικών φωνών, ρόλων, ντοπιολαλιών και παράλληλα αφουγκράζεται το κοινό του, προσαρμόζει το σενάριο και αυτοσχεδιάζει ανάλογα με τις ανάγκες του κοινού, είναι ο σκηνοθέτης της παράστασης, ο σκηνογράφος, ο ζωγράφος, ο σκιτσογράφος, ο κατασκευαστής των εργαλείων φιγούρων, ρεκλαμών κλπ.

Συχνά είναι ο σεναριογράφος, ο τραγουδιστής, κάνει την μουσική επιμέλεια, προετοιμάζει με την φαντασία του τα διάφορα εφέ, κατασκευάζει την σκηνή του, τον διάκοσμο της σκηνής και τέλος είναι υπεύθυνος για την μεταφορά και τη διαχείριση του ηχητικού και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού της σκηνής κι ότι άλλη ανάγκη προκύψει. Ιδιότητες δηλαδή που αντίθετα στο Θέατρο των Ηθοποιών εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο, μοιράζονται και διεκπεραιώνονται από μια ομάδα ανθρώπων. Για παράδειγμα, ακόμα και σε έναν θεατρικό μονόλογο που δεν απαιτεί σύνθετα σκηνικά, ευφάνταστες ενδυματολογικές απαιτήσεις είτε άλλους συμπρωταγωνιστές στην σκηνή, παρά μόνο τον ηθοποιό που τον ερμηνεύει, δεν μπορεί να συγκριθεί με ένα έργο του Θεάτρου Σκιών, διότι για να παρουσιαστεί το θεατρικό έργο και να συγκινήσει τον θεατή, προαπαιτεί πολλούς ανθρώπους να δουλεύουν στο παρασκήνιο. Από την προετοιμασία της θεατρικής παράστασης μέχρι την παρουσίαση της, εργάζεται πλήθος ανθρώπων σε διαφορετικά πόστα. Σε αντίθεση με τον Καραγκιοζοπαίκτη που αναλαμβάνει την ευθύνη της προετοιμασίας και της εκτέλεσης της παράστασης εξ ολοκλήρου μόνος του.

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι εάν λάβουμε υπόψη τους παράγοντες που παραθέσαμε, οι οποίοι συντελούν στην σύγκριση των δύο θεαμάτων με υποθετικά ίδια δεδομένα προσφοράς και ζήτησης, τότε κατανοούμε ότι η αξία της Τέχνης του Θεάτρου Σκιών είναι αντίστοιχη με του κλασικού Θεάτρου και επιπροσθέτως υπερέχει στα σημεία που επισημάναμε.

ΔΩΡΙΣΤΕ ΜΙΑ ΦΙΓΟΥΡΑ
στο αρχείο του Σωματείου μας!

Όσα μέλη ή φίλοι έχουν την ικανότητα να κατασκευάζουν φιγούρες, σκηνικά, ρεκλάμες ή έχουν στην κατοχή τους υλικό σχετικό με το Θέατρο Σκιών (συλλεκτικό ή καινούργιας κατασκευής), καλούνται να ενισχύσουν το Ιστορικό Αρχείο του Σωματείου, κάνοντας μια τέτοια δωρεά.

ΠΣΘΣ

**στηρίζτε το
σωματείο
μας!**

Κάνετε κατάθεση στη Eurobank
IBAN: GR0802600620000170200632294

Ποιήματα για τον Καραγκιόζη μας

Παιδικά Όνειρα

Τα παιδικά μου όνειρα ένα βράδυ
τα είδα να ζωντανεύουν στη σκηνή.
Φιγούρες που 'θέλαν να πάρουν ένα χάδι
φωτάκια, να φωτίζουν το πανί.

Αλλιότικος στο λόγο του ο καθένας.
Μια κοινωνία που όλους τους χωρά.
Φιγούρες και σκιές μιας μαύρης πένας.
Πάντα ο κόσμος έτσι προχωρά.

Χωρίς πανί λευκό και φωτισμένο.
Χωρίς φωνή ποιος ήρωας μιλά;
Ο κόσμος μας λαμπιόνι αναμμένο
κι ένας μπερντές ο ουρανός ψηλά.

Το παιδικό μου όνειρο ένα βράδυ
μου είπε παραμύθια φωναχτά:
Αν λείπει η αγάπη και το χάδι
την ευτυχία κανείς δεν καταχτά.

Του Καραγκιόζη σαν να 'τανε τα λόγια.
Του τα πε αλλιώς κάπου ένας σοφός:
Τα λόγια μην τα παίζεις κομπολόγια
κοίτα ψηλά να δεις πού είναι το φως.

Δημήτρης Αβούρης

Αφηγητής παραμυθιών – Συγγραφέας

Η χώρα του Καραγκιόζη

του Δημήτρη Αβούρη
αφηγητή παραμυθιών - συγγραφέα

Καραγκιόζης: Μπάρμπα, ετοιμάσου.

Μπαρμπαγιώργος: Γιατί να ετοιμαστώ, ανηψούδι μου;

Καραγκιόζης: Έρχεται το '21.

Μπαρμπαγιώργος: Ποιο '21 το κανονικό;

Καραγκιόζης: Όχι, μπάρμπα, το άλλο, το μαϊμού '21.

Μπαρμπαγιώργος: Είπα κι εγώ, παιδάκι μου.

Καραγκιόζης: Τι είπες, μπάρμπα;

Μπαρμπαγιώργος: Ποιος θα κάνει τον Κολοκοτρώνη; Ενώ τη μαϊμού πολλοί μπορούν να την κάνουν.

Καραγκιόζης: Ποιος, μπάρμπα, θα την κάνει καλύτερα;

Μπαρμπαγιώργος: Σκέψου, Καραγκιόζη, τον πρώτο που σου 'ρχεται στο μυαλό.

Καραγκιόζης: Καλώς τον Σταύρο.

Σταύρος: Γεια χαρά, Καραγκιόζο.

Καραγκιόζης: Καλό '21, Σταυράκη.

Σταύρος: Τον κακό σου τον καιρό, Καραγκιόζη.

Καραγκιόζης: Μα γιατί, Σταύρο; Εγώ ευχή σου δίνω.

Σταύρος: Τι ευχή; Κατάρα είναι.

Καραγκιόζης: Τι κατάρα;

Σταύρος: Όποτε με πιάνουν και με βάζουν στη στενή, με πάνε στο κελί 21.

Καραγκιόζης: Λες, Σταύρο, το 21 να μας βρει όλους σε κελί;

Κολλητήρης: Πατέρα, πατέρα.

Καραγκιόζης: Τι είναι, αγγελούδια μου;

Κοπρίτης: Πατέρα, η καλύτερη χρονιά στο σχολείο ήταν αυτή που πέρασε.

Καραγκιόζης: Μα αφού δεν κάνατε σχολείο και δε μάθατε τίποτα.

Κολλητήρης: Τι λες, πατέρα, μάθαμε.

Καραγκιόζης: Τι μάθατε;

Μπιρικόκος: Μάθαμε το πρόστιμο, την πολιτική προστασία και τη μάσκα.

Καραγκιόζης: Τίποτα άλλο μάθατε;

Μπιρικόκος: Μάθαμε ότι δε χρειάζεται το διάβασμα αφού υπάρχει η τηλεκαίδευση.

Καραγκιόζης: Μα εσείς δεν κάνατε ούτε τηλεκαίδευση, αφού δεν έχουμε ρεύμα.

Κολλητήρης: Είμαστε πολύ τυχεροί, πατέρα, που δεν έχουμε τίποτα.

Κοπρίτης: Πατέρα, ζήτω το τίποτα.

Ο Καραγκιόζης στην Αντίσταση

ΊΓ μέρος

επιμέλεια: Τ. Κωστιδάκης - Σ. Κοτσορές

*Το αφιέρωμα μας «ο Καραγκιόζης στον πόλεμο και στην αντίσταση», με αποσπάσματα από το βιβλίο Καραγκιόζης ο Πρόσφυγας του Θανάση Φωτειάδη, (Εκδόσεις Guitenberg).
Το αφιέρωμα μας θα συνεχιστεί και με περιπέτειες πολλών άλλων καραγκιοζοπαιχτών.
Καλή ανάγνωση.*

Στο ίδιο τεύχος της “Επιθεώρησης Τέχνης”, ο Πέτρος Δωρίζας, καραγκιοζοπαιχτής από το 1924, περιγράφει σ’ ένα αμίμητο, καθαρά Καραγκιόζικο, αλλά και χρονογραφικό της μαύρης Κατοχής κείμενο τον . . . αντιστασιακό Καραγκιόζη! Στάθηκε αδύνατο να βρω στοιχεία για άλλες περιοχές της Ελεύθερης Ελλάδας, αν και που και πώς παιζόταν Θέατρο Σκιών. Κι εδώ θα οφείλεται ευγνωμοσύνη, αν τις παραλείψεις του βιβλίου συμπλήρωναν πληροφορίες ή ανακοινώσεις των φίλων του Καραγκιόζη:

“Με την είσοδο των Γερμανών πήγα στη Λάρισα. Η απαγόρευση όμως της κυκλοφορίας δεν άφηνε να δουλέψουμε. Φύγαμε στον Πλατύκαμπο και παίζαμε δύο μήνες. Έγινε μπλοκος από τους Ιταλούς και με πιάσανε. Στη Λάρισα με παρατήσανε. Πήγα στη Γλαύκη και κάθισα τρεις μήνες. Τα χωριά αυτά ήταν στον έλεγχο των Ιταλών. Τη νύχτα όμως κατέβαιναν οι αντάρτες από τα ψηλώματα. Τότε βρισκανε τον Καραγκιόζη να παίζει, αλλά εκείνη δεν βλέπανε συχνά παράσταση γιατί είχαν άλλες έγνοιες. Ο κόσμος παρακολουθούσε έργα που συμβόλιζαν τη σκλαβιά και παρηγορούσαν τον λαό. Ήταν γραμμένα με σημασία για να ξεγελούν τους ραδιούργους. Πάω σ’ ένα μικροχώρι,

τα Νιάματα και έπαιξα τρεις βραδιές σ' ένα σχολείο χαλασμένο από τα Γερμανικά αεροπλάνα. Κυριακή βράδυ ήταν η τελευταία παράσταση. Δευτέρα πρωί, μπλόκο. Γερμανοί και συνεργάτες. Οι άντρες του χωριού πρόκαναν να φύγουν. Εμένα με βρήκε ο μπλοκος κοιμισμένο στο σχολείο μέσα στη σκηνή μου. Μπήκαν δύο Γερμανοί και μου κόλλησαν το αυτόματο στο στήθος. “Τι είσαι σύ, παρτιζανος; - Είμαι μαριονίστας” και με άφησαν. Πήραν τον πρόεδρο και τον γραμματέα. Στο χωριό κρύβονταν 15 αντάρτες. Αυτός ο γλυτωμός μου από τους Γερμανούς έβαλε στο μυαλό του κόσμου την υποψία πως είμαι συνεργάτης τους. Μα η αλήθεια ξεκαθάρισε ύστερα από έξι ημέρες στο ανταρτοδικείο που ήταν στην Κουκουράβα.

“Ο κόσμος αγαπούσε ιδιαίτερα τα ηρωικά έργα, τον Αθανάσιο Διάκο, τον Κατσαντώνη, τον Ανδρούτσο και χειροκροτούσε με σημασία. Αλλού παίρναμε τα λεφτά της κατοχής, αλλού “είδος” γιατί τα λεφτά ήταν ξεφτιλισμένα”. Πολλές φορές παίζαμε για κοινωφελή. Στείλαμε στην Αθήνα σιτάρι από το ταμείο του Καραγκιόζη, πενήντα οκάδες εκατό αυγά για το ορφανοτροφείο. Άλλη φορά παίζαμε για το νοσοκομείο των ανταρτών και μαζέψαμε εκατόν είκοσι οκάδες σιτάρι και εξήντα αυγά. Οι παραστάσεις αυτές γίνανε τον Πρινιά της περιφέρειας Αγυιάς. Σε μία παράσταση με χρήματα στη Δουγάνη παίζαμε το δεύτερο μέρος του Καπετάν Γκρη για να βοηθήσουμε οικογένειες των Αθηνών που δυστυχάγανε. Στις 4:00 το πρωί, την άλλη μέρα από την παράσταση, έγινε μπλοκος από Ιταλούς. Προλάβαμε και φύγαμε, αλλά χωρίς τα εργαλεία, στο Μαυροβούνι. Αργότερα λίγο καιρό έπαιξα στη Μαρμαριανή που κατείχαν μόνιμα οι αντάρτες και μετά στο Βελεστίνο όλο το χειμώνα. Στο Βελεστίνο υπήρχε καραμπινιερία.

“Ψιθυρίστηκε πώς θα γίνει μπλόκος, σηκώθηκα κ' έφυγα στο Ριζόμυλο. Έπαιξα τρεις μήνες πότε με είδος, πότε με λεφτά. Μία νύχτα που δεν είχαμε παράσταση κ' ήμουνα στη Λάρισα, οι Ιταλοί κάψανε όλο το χωριό, αντίποινα για την ανατίναξη τρένου από τους αντάρτες. Έχασα όλα τα εργαλεία που ήταν στο καφενείο. Στη Λάρισα βρήκα πανί μαύρη αγορά (είκοσι οκάδες στάρι). Πήρα κι όσα εργαλεία φύλαγα στο Βελεστίνο και πήγα στην Αγυιά και μετά στη Γλαύκη. Παίζαμε δύο μήνες με λεφτά έργα ηρωικά “ την κατάληψη της Θεσσαλονίκης το 1912 και την ανατίναξη του Φετίχ-Μπουλέν από τον Νικόλαο Βότση” και άλλα. Από κει πήγαμε στην κωμόπολη Αρμένιο ανάμεσα Βόλο και Λάρισα. Παίζαμε στο καφενείο κ' έβγαλα στο πανί δυο-τρεις Γερμανούς που τους κυνηγούσε ο Καραγκιόζης με το ποτιστήρι γιατί πήγαν σ' ένα ελληνικό σπίτι και γύρευαν να πάρουν το γέρο και το μικρό παιδί επειδή ο μεγάλος γιος ήταν ελασίτης. Το πρωί που κοιμόμουν στη σκηνή άκουσα κάτι συζητήσεις από πρόσωπα που δεν ήταν της εμπιστοσύνης και φρόντισα να φύγω. Τους Γερμανούς και τους Ιταλούς τους βγάξαμε συχνά στο Πανί στα ελεύθερα χωριά, κι ο κόσμος ενθουσιαζόταν άμα έβλεπε να την παθαίνουν με σαμποτάζ. Στο Ομορφοχώρι έβγαλα ένα καμιόνι ιταλικό που σταμάτησε σ' ένα ελληνικό σπίτι απέναντι από την καλύβα του Καραγκιόζη. Κατέβηκαν

Ο παλαίμαχος Πέτρος Δώριζας, μπροστά στη συλλογή του. (Από την Πανελλήνια Έκθεση θεάτρου Σκιών στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, Δεκέμβρης 1975)

Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΤΙΚΩΝ

ΕΞΟΦΡΕΝΙΚΗ ΤΡΙΠΡΑΚΤΟΣ
ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΚΩΜΩΔΙΑ

ΚΑΙ ΤΟ ΣΚΗΝΙΚΟΝ ΠΑΙΓΝΙΟΝ
Ο ΝΤΟΥΤΣΕ ΖΗΤΕΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ

Θ. ΜΙΜΑΡΟΥ & Δ. ΡΟΥΛΙΑ

Τῶν ἄσσαν Καταγυμνοζοπαικτιῶν τῶν ὁποίων καὶ
μόνον τὰ ἔργα παίζονται ἀπὸ τὸ κοινὸ θεᾶτρον
πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν τραυματιῶν.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Μ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ Α. Ε.
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 14-ΑΘΗΝΑΙ

δύο Ιταλοί και πήγαν στο Νοικοκύρη και ζήταγαν να πάρουν πέντε κότες κ' ένα καλάθι αυγά με σκοπό να τα πουλήσουν στη μαύρη αγορά. Ο караγκιόζης που παρακολουθούσε από την καλύβα στέλνει το κολλητήρι να πάρει πετρέλαιο- πάλι . . . μαύρη αγορά - και να το χύσει στο καμiónι. Οι Ιταλοί το έβαλαν στα πόδια, αλλά έναν τον έπιασε ο Καραγκιόζης και τον πέταξε στους θεατές που τον έκαναν κομμάτια. Από τη Γλαύκη πάω στα Κανάλια με δύο ζώα φορτωμένα εργαλεία. Εγκαταστάθηκα στο κοινοτικό καφενείο. Πάνω ακριβώς ήταν το Φρουραρχείο του ΕΛΑΣ. Την όγδοη ημέρα πέρασαν οι Γερμανοί με αμφίβια στη λίμνη Κάρλα. Εγώ κοιμόμουν μέσα στο καφενείο κι άκουσα τις μπότες που χτύπαγαν στην πλατεία. Ανοίγω την πόρτα, φύλαγαν σκοπιές δύο Γερμανοί. Το 'σκάσα, παίρνοντας το μπουζούκι, κατά τη λίμνη. Με πυροβόλησαν. Το μπουζούκι Έφαγε δύο σφαίρες. Βρέθηκα στο Καλαμάκι χωρίς εργαλεία. Για να μαζέψω τα έξοδά μου αναγκάστηκα να κάνω παραστάσεις ταχυδακτυλουργίας και φακιρικών! Την επομένη βρήκα χαρτοκούτες, έφτιαξα καμιά εικοσαριά φιγούρες και ξανάρχισα. Βρήκα και κάτι δέρματα στο Μουζάκι κ' έφτιαξα κι αλλά. Χωριό χωριό Πήγα πάλι προς την Αγυιά.

“Αρχίναγε η απελευθέρωση. Ο κόσμος μαζευτόταν νωρίς τα σπίτια γιατί κυκλοφορούσαν φήμες πόσοι Γερμανοί φεύγοντας θα παίρνανε ομήρους. Η δουλειά δεν πήγαινε καλά. Αυτή η ανωμαλία στη δουλειά άρχισε από τη συνθηκολόγηση των Ιταλών και μετά, μόλο που ο κόσμος είχε ηθικό πιο εξυψωμένο. Όταν φύγαν οι Γερμανοί άρχισε πάλι η δουλειά από τον Τύρναβο σε συνεργασία με τον συνάδελφο Αργύρη Παπαργύρη. Τον εμφύλιο δεν είχε караγκιόζη στη Θεσσαλία. Ήταν όλα άνω κάτω. Ήρθαμε οικογενειακώς στο Χαϊδάρι. Αρρώστησα και δεν δούλεψα μέχρι το πενήντα. Τότε ξαναπήγα στη Θεσσαλία.

Ο Συγγραφέας - Ψυχίατρος κ. Ν. Ζακόπουλος
διερωτάται, κάπως . . . έντονα:
«Τώρα πώς, με ποιό τρόπο, ο Καραγκιόζης από
ταπεινωτικό και γελοίο σύγχρονο (:) σύμβολο
Τούρκου, ή Άρμένη κουρελοπρολετάριου δού-
λου, της εποχής των σουλτάνων, ψεύτη, δειλού,
συνειδησιακά συμβιβασμένου και ύποταγμένου,
γελωτοποιού και βρωμερού κόλακα των Πασάδων,
κατέληξε νά προβάλλεται σάν . . . πρότυπο “Ελ-
ληνα λαϊκού ήρωα και μάλιστα άξιου πρὸς μίμηση
καί άξιου νά έμπνεύσει ολόκληρη λαϊκή λογοτε-
χνία, αυτό μόνο οί κεφαλές τῶν σνόμπ καί τῶν
έστέτ της παρακμῆς μπορούν νά εξηγήσουν». (Έ-
φημ. «Έλευθεροτυπία», 24.12.75).

«Του Μπαρμπούτη τα καμώματα»

Σκίτσα-Κείμενα: Νίκου Μπαρμπούτη

Από την πόρτα σου περνώ,
γλιστρώ και πέφτω ολόρθος
κι αν δεν γυρίσεις να με δεις
σηκώνομαι και φεύγω!

Ε ρε μανούλα μου, ποιος
μονολογεί έξω από το
λορδοκομείο;
Για να πάω να δω ποιος
είναι!

Μωρέ τι μοντέλο είναι αυτό!
Ένα σύνολο κάλλους!

Ουίτ μαμά μου, μην
μου τραβάς την μύτη!

Γεια σου κύριε ελέφαντα
με την ωραία μυτούλα τη
γαλλική! Άμα γεννήσει ρε
Μορφονιέ φύλαξε μου
κάνα μυτάκι ε;

Άντε βρε χοντροκέφαλε με κοροϊδεύεις
ουίτ! Μην έρχεσαι κοντά μου πρέπει να
κρατάμε αποστάσεις. Άμα δεν ακολουθείς
τα μέτρα, θα το πω στη μαμά μου!

Τελικά είναι πολύ μεταδοτικός αυτός ο κορονογιός, μέχρι και οι ελέφαντες
κολλάνε εάν δεν τηρούν τα μέτρα... χαχα!
Καλή λευτεριά να έχουμε το γρηγορότερο!!!

*Μηνιαία
ηλεκτρονική έκδοση
του Πανελλήνιου Σωματείου
Θεάτρου Σκιών*

okaragkiozismas@gmail.com

